

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Επιστήμες της Αγωγής: Επαγγελματική Μάθηση και Καινοτομίες στην
Εκπαίδευση

Διπλωματική εργασία

Οικογένεια και Ελεύθερος Χρόνος: Οι Απόψεις των Παιδιών

της

Δημοπούλου Πηνελόπης

Επιβλέπων καθηγητής: Θωίδης Ιωάννης, Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας

Βαθμολογητές:

1. Παπαδοπούλου Βασιλική, Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας

2. Χανιωτάκης Νικόλαος, Π.Τ.Δ.Ε. Βόλου

Φλώρινα, 2019

Copyright © Δημοπούλου Πηνελόπη, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Δημοπούλου Πηνελόπη

A.E.M.: 630

Ηλεκτρονική διεύθυνση: popi_dimopoulou@hotmail.com

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Οικογένεια και Ελεύθερος Χρόνος: Οι Απόψεις των Παιδιών»

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ημερομηνία 2- 2- 2019

Η δηλούσα

Δημοπούλου Πηνελόπη

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	7
Abstract.....	8
Πρόλογος.....	9
Εισαγωγή.....	10
Θεωρητική Πλαισίωση	
1. Ελεύθερος Χρόνος	
1.1. <i>Εννοιολογική Αποσαφήνιση και Διαστάσεις του Ελεύθερου Χρόνου</i>	11-13
2. Ελεύθερος Χρόνος στην Παιδική και Εφηβική Ηλικία	
2.1. <i>Ορισμός και Χαρακτηριστικά του Ελεύθερου Χρόνου στην Παιδική και Εφηβική Ηλικία</i>	14-15
3. Οικογένεια και Ελεύθερος Χρόνος	
3.1. <i>Η Οικογένεια Σήμερα</i>	15-16
3.2. <i>Ο Ρόλος της Οικογένειας στη Διαμόρφωση του Ελεύθερου Χρόνου</i>	16-21
4. Σχολείο, Παιδί και Οικογένεια	
4.1. <i>Η Γονεϊκή Εμπλοκή σε Σχολικό και Εξωσχολικό Χρόνο των Παιδιών</i>	21-23
4.2. <i>Οικογένεια και Κατ'οίκον Εργασίες</i>	23-25
5. Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου Κατά την Παιδική και Πρώτη Εφηβική Ηλικία.....	25-29
5.1. <i>Το Φύλο ως Παράγοντας που Επηρεάζει τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών</i>	29
5.2. <i>Η Οικογένεια ως Παράγοντας που Επηρεάζει τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών</i>	30
6. Η Παρούσα Έρευνα.....	31-32
7. Μέθοδος	
7.1. <i>Συμμετέχοντες</i>	33-35
7.2. <i>Εργαλεία</i>	35-36
7.2.1. <i>Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών</i>	
7.2.1.1. <i>Το είδος των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των παιδιών</i>	36
7.2.1.2. <i>Λόγοι συμμετοχής σε δραστηριότητες</i>	36-37

7.2.1.3. Συχνότητα Συμμετοχής των Παιδιών σε Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου.....	37
7.2.2. Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Δραστηριοτήτων Ελεύθερου Χρόνου	
7.2.2.1. Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου.....	37
7.2.2.2. Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών.....	37
7.2.3. Σχέση Ελεύθερου Χρόνου-Σχολείου	
7.2.3.1. Αυτοαξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών.....	38
7.2.4. Γονεϊκή Εμπλοκή	
7.2.4.1. Η συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών.....	38
7.2.4.2. Η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών.....	38-39
7.2.4.3. Δραστηριότητες που μοιράζονται τα παιδιά με τους γονείς τους.....	39
7.2.4.4. Κοινά ενδιαφέροντα και θέματα που έχουν τα παιδιά με τους γονείς τους.....	39
7.3. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων.....	39
8. Αποτελέσματα	
8.1. Συμμετοχή και Διάθεση του Εξωσχολικού Χρόνου σε Τυπικές Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου	
8.1.1. Συχνότητα συμμετοχής.....	40-41
8.1.2. Λόγος συμμετοχής σε δραστηριότητες.....	42-43
8.1.3. Συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	43-46
8.2. Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Δραστηριοτήτων Ελεύθερου Χρόνου	
8.2.1. Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου.....	47
8.2.2. Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών.....	48-50
8.3. Γονεϊκή Εμπλοκή	
8.3.1. Η συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών.....	50-52
8.3.2. Η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών.....	52-57
8.3.3. Κοινές δραστηριότητες παιδιών και γονέων.....	57-60
8.3.4. Κοινά ενδιαφέροντα παιδιών και γονέων.....	61-64
9. Συζήτηση.....	65-71
Βιβλιογραφία.....	72-80
Παραρτήματα.....	81-90

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	33-34
Πίνακας 2: Συμμετοχή σε δραστηριότητες.....	43-44
Πίνακας 3: Λειτουργίες ελεύθερου χρόνου.....	47
Πίνακας 4: Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο.....	48-49
Πίνακας 5: Συμμετοχή γονέων σε σχολικές δραστηριότητες.....	51
Πίνακας 6: Συμμετοχή γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	52-53
Πίνακας 7: Τρόποι συμμετοχής γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	54-55
Πίνακας 8: Διερευνητική ανάλυση παραγόντων στο ερωτηματολόγιο εκτίμησης συμμετοχής και στάσης των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	56-57
Πίνακας: 10: Είδη κοινών δραστηριοτήτων με πατέρα.....	58
Πίνακας 12:Είδη κοινών δραστηριοτήτων με μητέρα.....	59
Πίνακας 14:Είδη κοινών δραστηριοτήτων με τους δύο γονείς.....	60
Πίνακας 16:Είδη κοινών ενδιαφερόντων με πατέρα.....	61-62
Πίνακας 18: Είδη κοινών ενδιαφερόντων με μητέρα.....	62-63
Πίνακας 20: Είδη κοινών ενδιαφερόντων με τους δύο γονείς.....	63-64

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών και ειδικότερα η εμπλοκή των γονέων. Η παρούσα έρευνα είχε ως κύριο σκοπό τη διερεύνηση των αντιλήψεων των παιδιών για τη γονεϊκή εμπλοκή στον εξωσχολικό και οικογενειακό ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Ειδικότερα, η έρευνα εστιάζει σε επιμέρους πτυχές του εξωσχολικού χρόνου των παιδιών και συγκεκριμένα σε δραστηριότητες, στάσεις και συμπεριφορές, στον τρόπο και το είδος συμμετοχής των γονέων, καθώς και σε κοινές δραστηριότητες και ενδιαφέροντα των παιδιών και των γονέων στον εξωσχολικό ελεύθερο χρόνο. Το δείγμα συγκροτούν μαθητές Γ' Δημοτικού-Β' Γυμνασίου (300 μαθητές).

Οι θεματικοί άξονες του ερωτηματολογίου αφορούν τις δραστηριότητες των παιδιών κατά τον ελεύθερο χρόνο, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ελεύθερου χρόνου, τη σχέση του σχολείου με τον ελεύθερο χρόνο και τη γονεϊκή εμπλοκή σε εξωσχολικό και οικογενειακό ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Τα δεδομένα της έρευνας οδηγούν στη διαπίστωση ότι παρουσιάζεται σε μεγάλο βαθμό η ανάγκη των παιδιών για συμβουλές από τους γονείς τους αναφορικά με θέματα εξωσχολικού ελεύθερου χρόνου. Επίσης, μεγάλη συχνότητα εμφάνισης παρουσιάζει η παροχή γνώσεων από τους γονείς σε σχέση με δραστηριότητες με τις οποίες απασχολούνται τα παιδιά, όπως επίσης και η αναγνώριση από πλευράς τους της προσπάθειας και της απόδοσης των παιδιών στις δραστηριότητες αυτές.

Λέξεις-κλειδιά: ελεύθερος χρόνος, γονεϊκή εμπλοκή, παιδιά, δραστηριότητες.

Abstract

In recent decades there is intense interest in children's leisure time and especially in the involvement of parents. The main purpose of this research was to investigate children's perceptions of parental involvement in children's out-of-school and family leisure. In particular, the research focuses on individual aspects of children's out-of-school time, in particular on activities and attitudes, on the way and type of parent involvement, and on common activities and interests of children and parents in out-of-school leisure. The sample consists of students of 3rd Primary-2nd Secondary School (300 students).

The modules of the questionnaire are related to the activities of children during leisure time, the qualities of leisure time, the relationship of school with leisure time and parental involvement in children's out-of-school and family leisure. The survey data leads to the conclusion that children's need for counseling from their parents about the issues of extra-curricular leisure time is greatly explained. There is also a high incidence of parenting knowledge in relation to activities that children are engaged in, as well as recognizing the efforts and performance of children in these activities.

Keywords: leisure time, parental involvement, children, activities.

Πρόλογος

Στην παρούσα διπλωματική εργασία διερευνάται το ζήτημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των μαθητών σε συνάρτηση με τον βαθμό συμμετοχής της οικογένειας σε εξωσχολικές και οικογενειακές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια αυτού. Το θέμα προσεγγίζεται τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε εμπειρικό επίπεδο. Το παρόν ζήτημα φέρει ιδιαίτερα επίκαιρο χαρακτήρα τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα, ενώ στη βιβλιογραφία συναντάται έντονος προβληματισμός αναφορικά με τα ζητήματα του ελεύθερου χρόνου και τον βαθμό εμπλοκής της οικογένειας σε αυτόν.

Η άμεση και καθημερινή επαφή μου με παιδιά,σε συνδυασμό με το προσωπικό μου ενδιαφέρον για τον τρόπο διάθεσης του ελεύθερου χρόνου από πλευράς μαθητών και την εμπλοκή της οικογένειας στη διαμόρφωσή του στάθηκαν ως αφορμή για την ενασχόλησή μου με το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Δεδομένου ότι θεωρώ πως η οικογένεια έχει τη δυνατότητα να θέσει τις βάσεις για τη διαμόρφωση ενός ποιοτικού ελεύθερου χρόνου βασιζόμενη στα προσωπικά ενδιαφέροντα των παιδιών, αλλά και να εμπλακεί ενεργά σε αυτόν, επιχείρησα να διερευνήσω το παρόν ζήτημα, ώστε να διαπιστώσω τη συχνότητα, την επίδραση και τα αποτελέσματα αυτής της συμμετοχής σε εξωσχολικό και οικογενειακό επίπεδο.

Για τη σημαντική συμβολή του στην παρούσα εργασία αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή, κύριο Ιωάννη Θωίδη, ο οποίος με καθοδήγησε, έθεσε τις κατευθυντήριες γραμμές ώστε να περατωθεί η εργασία μου και με υποστήριξε στον μέγιστο βαθμό. Επίσης, ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής για τον χρόνο που αφιέρωσαν προς μελέτη της εργασίας μου. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς, τους γονείς που έδωσαν την άδεια διεξαγωγής της παρούσας έρευνας και τους μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα. Τέλος, ευχαριστίες οφείλω στην οικογένειά μου για τις εύστοχες παρατηρήσεις και συμβουλές που παρείχαν, ιδιαίτερα όμως για την ηθική συμπαράσταση καθ'όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας μου.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία προσεγγίζει θεματικά τον ελεύθερο χρόνο και ειδικότερα τονίζει τη σημασία της συμμετοχής και του ρόλου που κατέχουν οι γονείς κατά τη διάρκεια του σε εξωσχολικό και οικογενειακό επίπεδο, όπως επίσης και τη σπουδαιότητα της ύπαρξης ποιοτικού ελεύθερου χρόνου κατά την παιδική και πρώτη εφηβική ηλικία και αφετέρου.

Ο ελεύθερος χρόνος είναι το διάστημα εκείνο που αποτελεί σημείο αναφοράς κοινωνικών δραστηριοτήτων, ενώ ταυτόχρονα προσανατολίζει και προσαρμόζει τα άτομα στο κοινωνικό περιβάλλον τους (Michel, Harb & Hidalgo, 2012). Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί δικαίωμα κάθε ηλικιακής και κοινωνικής ομάδας στις σύγχρονες κοινωνίες, με κυρίαρχα τα χαρακτηριστικά της αυτοδιάθεσης και της ελεύθερης δράσης απαλλαγμένης από επαγγελματικές, οικογενειακές και κοινωνικές πιέσεις (Θωίδης, 2000).

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας προσεγγίζεται εννοιολογικά ο ελεύθερος χρόνος και περιγράφονται λεπτομερώς οι διαστάσεις του. Ακολουθούν στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο η εννοιολογική αποσαφήνιση και η περιγραφή των χαρακτηριστικών του ελεύθερου χρόνου στην παιδική και πρώτη εφηβική ηλικία. Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στη σχέση μεταξύ της οικογένειας και του ελεύθερου χρόνου, περιγράφοντας εισαγωγικά τη δομή και τα χαρακτηριστικά της οικογένειας στη σημερινή εποχή και ακολούθως τον ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στη σχέση μεταξύ σχολείου, παιδιού και οικογένειας και ειδικότερα στην εμπλοκή των γονέων σε σχολικό και εξωσχολικό χρόνο των παιδιών. Κλείνοντας τη θεωρητική πλαισίωση του θέματος, περιγράφονται οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου κατά την παιδική και πρώτη εφηβική ηλικία με σχετική αναφορά σε εμπειρικά δεδομένα, αποσαφηνίζεται ο σκοπός της παρούσας εργασίας, τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα και διατυπώνονται οι ερευνητικές υποθέσεις.

Όσον αφορά το εμπειρικό μέρος της εργασίας, αυτό αποτελείται από κεφάλαια και υποκεφάλαια σχετικά με τη μέθοδο (συμμετέχοντες, εργαλεία, διαδικασία συλλογής δεδομένων) και τα αποτελέσματα της έρευνας. Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με την ανακεφαλαίωση των αποτελεσμάτων στη συζήτηση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ

1. Ελεύθερος χρόνος

1.1. *Εννοιολογική Αποσαφήνιση και Διαστάσεις του Ελεύθερου Χρόνου*

Στη βιβλιογραφία προσεγγίζεται επιστημολογικά και δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην έννοια του ελεύθερου χρόνου από κοινωνικής και παιδαγωγικής άποψης, ωστόσο δεν υπάρχει μια καθολικά αποδεκτή έννοια, δεδομένου ότι αποτελεί προσωπική υπόθεση και εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων, όπως η προσωπικότητα, η κοινωνική θέση, τα ενδιαφέροντα και οι κλίσεις, η οικονομική κατάσταση και το επίπεδο εκπαίδευσης του υποκειμένου (Βουιδάσκης, 2000). Ήδη από τη δεκαετία του '60 ξεκινάει μια προσέγγιση του ελεύθερου χρόνου, η οποία είναι στοχευμένη στις δυνατότητες, τα οφέλη και τους κινδύνους του ελεύθερου χρόνου. Οι θεωρίες αυτές διαπραγματεύονται κυρίως τη σχέση του ελεύθερου χρόνου με τη μαζική κουλτούρα, αλλά και με τις διαδικασίες αυτομόρφωσης και ανάπτυξης του ατόμου (Κορωναίου, 1996).

Ο Γάλλος Κοινωνιολόγος Joffre Dumazedier (1972) όρισε τον ελεύθερο χρόνο ως «ένα σύνολο ενασχολήσεων στις οποίες το άτομο επιδίδεται με τη θέλησή του αποβλέποντας στην ανάπαυση, την αναψυχή ή την ελεύθερη μόρφωση και πληροφόρησή του, στην ανάπτυξη της κοινωνικής του συμμετοχής ή της δημιουργικής του ικανότητας, μετά την εκπλήρωση των επαγγελματικών, των οικογενειακών και των κοινωνικών του υποχρεώσεων».

Ο ελεύθερος χρόνος εξισώνεται σε επίπεδο σημαντικότητας με τον επαγγελματικό χρόνο και χαρακτηρίζεται ως «χρόνος ζωής» που οδηγεί το άτομο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, τη χειραφέτηση, την ατομική καλλιέργεια και την αυτοπραγμάτωση (Θωίδης, 2000, Κορωναίου 1996). Αφορά στη δυνατότητα του ατόμου να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τον χρόνο του όπως το ίδιο επιθυμεί, με αποτέλεσμα να αναφερόμαστε σε ένα ποιοτικό διάστημα ζωής με εμφανές το στοιχείο του αυτοπροσδιορισμού (Opaschowski, 1978, οπ. αναφ. στο Θωίδης, 2000). Αποτελεί τμήμα μιας οργανωμένης κοινωνικής ζωής, αλλά και δικαίωμα κάθε κοινωνικής ομάδας (Θωίδης, 2000). Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (όπως αναφέρουν οι Θωίδης και συν., 2014), ο ελεύθερος χρόνος διαμορφώνει μια νέα κοινωνική πραγματικότητα.

Ο ελεύθερος χρόνος προϋποθέτει ένα αυτόνομο υποκείμενο, με δυνατότητα λήψης αποφάσεων και πρωτοβουλιών (Πνευματικός, Θωίδης & Γάκη, 2008). Πρόκειται για ένα χρονικό διάστημα χωρίς υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που το κάθε άτομο αναλαμβάνει να διαθέσει βάσει των προσωπικών ενδιαφερόντων και επιθυμιών του (Θωίδης, 2000, Χατζάτογλου, 1981, Τσαούση, 1989, Matos & Sampraio, 2009, οπ. αναφ. στο Pereira & Manuel, 2011). Με άλλα λόγια, ο καθένας επιδίδεται συνειδητά και ηθελημένα σε ένα σύνολο ενασχολήσεων μετά το πέρας των καθημερινών του υποχρεώσεων σε οικογενειακό, κοινωνικό ή επαγγελματικό επίπεδο με στόχο την αναψυχή, τη μάθηση ή την ανάπτυξη κάθε μορφής δεξιοτήτων, την εξέλιξη και την πρόοδό του (Dumazedier, 1972).

Επίσης, ο ελεύθερος χρόνος χαρακτηρίζεται ως μια ιδιαίτερα ουσιώδης ανθρώπινη ανάγκη ή εναλλακτικά, ως μια πνευματική κατάσταση του νου (Ruskin, 1989). Πρόκειται λοιπόν για εκείνο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρέχεται η δυνατότητα στο υποκείμενο να διαμορφώσει την προσωπικότητά του, αξίες και ιδανικά και να έρθει σε επαφή με τον πολιτισμό (Θωίδης, 2000).

Επιπρόσθετα, ο ποιοτικός χρόνος συνδέθηκε με το χιούμορ, το παιχνίδι, την ελευθερία και τη χαρά (Zabriskie & McCormick, 2001). Με άλλα λόγια, ελεύθερος χρόνος είναι «εκείνη η χρονική διάρκεια κατά την οποία δεν διεισδύουν άλλες υποχρεώσεις και η προσωπικότητα, ασκώντας τις επιλογές της, επιχειρεί να εκφραστεί ή να εκδιπλωθεί πλήρως» (Φρίντμαν, 1996).

Ο αγγλικός όρος “leisure” προέρχεται από το ρήμα *licere* που στα λατινικά σημαίνει «επιτρέπω» (Κρασανάκης, 1984). Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία της ελευθερίας και της ατομικής επιλογής που χαρακτηρίζουν το εν λόγω διάστημα. Η έννοια της «ελευθερίας» είναι επίσης έκδηλη στον ορισμό περί ελεύθερου χρόνου του Nahrstedt, ο οποίος υποστήριξε ότι ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί το χρονικό εκείνο διάστημα κατά το οποίο είναι διάχυτο το στοιχείο της ατομικής ελευθερίας σε συνδυασμό με δυνατότητες επιλογής από το ίδιο το άτομο (όπως αναφέρει ο Θωίδης, 2000). Ο ελεύθερος χρόνος φέρει ποιοτικά στοιχεία, όπως τον αυτοπροσδιορισμό, την επικοινωνία, την εξατομίκευση, την αλληλεπίδραση, τα εσωτερικά κίνητρα και το αίσθημα προσωπικής ικανοποίησης που προέρχεται από την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου βάσει προσωπικών επιλογών (Bender, Brannan & Verhoven, 1992,

Harrington, 2002, Πνευματικός, Θωΐδης & Γάκη, 2008, οπ. αναφ. στο Θωΐδης και συν., 2014).

Ο ελεύθερος χρόνος φέρει τέσσερις βασικούς χαρακτήρες, με κυρίαρχα τα στοιχεία της ελευθερίας και της προσωπικής βούλησης, του αυτοπροσδιορισμού, της αφίλοκέρδειας και των εσωτερικών κινήτρων που οδηγούν στην ικανοποίηση του υποκειμένου (Dumazedier, 2000). Ειδικότερα:

A) Απελευθερωτικός χαρακτήρας του ελεύθερου χρόνου: κυριαρχεί η ελεύθερη επιλογή δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου και η προσωπική βούληση βάσει των ιδιαίτερων επιθυμιών και ενδιαφερόντων του κάθε ατόμου, ενώ απουσιάζουν κάθε είδους εξωτερικές υποχρεώσεις και άλλες δεσμεύσεις.

B) Αφίλοκερδής χαρακτήρας του ελεύθερου χρόνου: η ειδιοποιός διαφορά μεταξύ ελεύθερου χρόνου και επαγγελματικής εργασίας έγκειται στο στοιχείο της απαλλαγής του πρώτου από κερδοσκοπικές τάσεις και οικονομικούς σκοπούς.

Γ) Ηδονιστικός χαρακτήρας του ελεύθερου χρόνου: μέσα από την αναζήτηση κατάλληλων δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, αλλά και την ενασχόληση με αυτές, το άτομο οδηγείται στην ικανοποίηση και την ευχαρίστηση. Πρόκειται για έναν θετικό χαρακτήρα ελεύθερου χρόνου. Οι επαγγελματικές και κοινωνικές υποχρεώσεις δεν τίθενται σε προτεραιότητα, καθώς η ενασχόληση με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου αποσκοπεί στην καλλιέργεια του αισθήματος της ηδονής του κάθε υποκειμένου.

Δ) Προσωπικός χαρακτήρας του ελεύθερου χρόνου: ο ελεύθερος χρόνος λαμβάνει τον χαρακτήρα μιας καθαρά προσωπικής υπόθεσης που στηρίζεται στα προσωπικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του υποκειμένου, είναι απαλλαγμένος από κάθε είδους υποχρεώσεις, ενώ κυριαρχούν η αυτονομία και η ελεύθερη λήψη αποφάσεων από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο.

Συμπερασματικά, ο ελεύθερος χρόνος διαφοροποιείται εννοιολογικά από την επαγγελματική εργασία, ωστόσο υποστηρίζεται σε επίπεδο μελέτης και πρακτικής έρευνας η σπουδαιότητα ύπαρξής του στην καθημερινή ζωή κάθε ατόμου, δεδομένου ότι συμβάλλει στην ανάπτυξη του υποκειμένου σε προσωπικό, κοινωνικό, εκπαιδευτικό και πολιτισμικό επίπεδο. Στο επόμενο κεφάλαιο θα οριστεί ο ελεύθερος χρόνος κατά την παιδική και πρώτη εφηβική ηλικία και θα αναλυθούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά του.

2. Ελεύθερος Χρόνος στην Παιδική και Εφηβική Ηλικία

2.1. Ορισμός και Χαρακτηριστικά του Ελεύθερου Χρόνου στην Παιδική και Εφηβική Ηλικία

Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών ορίζεται ως το διάστημα που προκύπτει από την αφαίρεση του χρόνου που αφιερώνεται από τα παιδιά για την παρακολούθηση του σχολικού προγράμματος και για την προετοιμασία τους για τα σχολικά μαθήματα (Διαμαντόπουλος, 2002).

Ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να αποτελέσει για τα παιδιά δημιουργικό χρόνο μάθησης μέσα από την απόκτηση περισσότερων δεξιοτήτων (Stecher, 2005). Η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου κατά την παιδική ηλικία οδηγεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ενίσχυσή τους σε κοινωνικό, πολιτισμικό και προσωπικό επίπεδο (Michel, Harb & Hidalgo, 2012).

Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών διαμορφώνεται βάσει των προσωπικών του κλίσεων, επιθυμιών και τάσεων, συχνά από την ίδια την οικογένεια, την παρέα των συνομηλίκων ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ειδικότερα, ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών σε μη βιομηχανικές περιοχές καθορίζεται από το κλίμα και τις οικογενειακές συνθήκες (Larson & Verma, 1999). Από την άλλη, σε βιομηχανικές περιοχές, αναφορικά με τη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην κοινωνία και τον πολιτισμό (Hofferth & Curtin, 2003).

Σύμφωνα με έρευνες, το παιδί θα έχει διαμορφώσει τον χαρακτήρα του ελεύθερου χρόνου του έως και την ηλικία των 19 και στη συνέχεια, ως ενήλικας, κρίνεται ιδιαίτερα δύσκολο να αλλάξει τον διαφοροποιήσει σημαντικά (Θωίδης, 2002). Οποιαδήποτε δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου που εμφανίζεται κατά την παιδική ηλικία χαρακτηρίζεται ως μια δια βίου εμπειρία γνώσης και μάθησης (Laniado, 2005).

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, το ποσοστό των εφήβων Αμερικανών μαθητών που δήλωσαν πως δεν διαθέτουν ποτέ αρκετό ελεύθερο χρόνο κυμαίνεται στο 60% (Bond, Showers, Cheseby, Lotti, Cullen, Almasi, deMenocal, Hajdas & Bonani, 1997), συγκριτικά με το 4% των Αμερικανών μαθητών που δήλωσαν κάτι ανάλογο το 1977 (Zuzanek, Mannell & Hilbrecht, 2005). Με βάση τη Γενική Κοινωνική Έρευνα που διεξάχθηκε το 1992, το 64% των Καναδών εφήβων πιέζονται

χρονικά κάθε μέρα ή τουλάχιστον αρκετές ημέρες της εβδομάδας (Zuzanek et al., 2005). Στο τρίτο κεφάλαιο θα εξεταστεί ο ρόλος της οικογένειας αναφορικά με τη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών.

3. Οικογένεια και ελεύθερος χρόνος

3.1. Η Οικογένεια Σήμερα

Ο Popenoe (1988) ορίζει την οικογένεια ως «μια σχετικά μικρή ομάδα συγγενών ή προσώπων με συγγενική σχέση που συγκατοικούν, η οποία αποτελείται από από ένα τουλάχιστον ενήλικο άτομο και ένα εξαρτώμενο ανήλικο άτομο, και η οποία έχει ως κοινωνική αποστολή της την αναπαραγωγή, την κοινωνικοποίηση και ανατροφή των παιδιών, τη μεταξύ των μελών αγάπη και συντροφιά, τον έλεγχο των ερωτικών σχέσεων και την οικονομική συνεργασία». Πρόκειται για έναν ορισμό περί οικογένειας διαφορετικό από τους παραδοσιακούς, καθώς ο Popenoe υποστηρίζει πως η οικογένεια μπορεί να συντεθεί απλώς με την ύπαρξη ενός γονέα και ενός τέκνου, χωρίς η προϋπόθεση του γάμου μεταξύ των δύο γονέων να κρίνεται απαραίτητη.

Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία, η οικογένεια έχει δυναμική και στόχους και αλληλεπιδρά με το περιβάλλον, το επηρεάζει, αλλά και επηρεάζεται από αυτό. Η οικογενειακή συνοχή ορίζεται ως «συναισθηματική προσκόλληση που έχουν τα μέλη μιας οικογένειας μεταξύ τους», κατάσταση στην οποία κυριαρχεί τόσο η ανεξαρτησία, όσο και η διαφορετικότητα του κάθε μέλους (Zabriskie & McCormick, 2001).

Ο Brofenbrenner (όπως αναφέρει ο Πυργιωτάκης, 2007) μέσω της συστημικής προσέγγισης, εξετάζει τον άνθρωπο στο πλαίσιο του στενότερου, αλλά και ευρύτερου περιβάλλοντός του και επιχειρεί να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι κατανοούν το περιβάλλον στο οποίο ζουν μέσω των αντιλήψεων, της σκέψης και των κινήτρων. Η οικογένεια, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή αποτελεί το στενό περιβάλλον και πλαίσιο ενός ανθρώπου που επιχειρεί να το κατανοήσει βασιζόμενος στη σκέψη και τις επιδράσεις που έγκεινται σε αυτό.

Στη σύγχρονη εποχή παρατηρούνται διεθνώς σημαντικές αλλαγές που αφορούν στη δομή και το μέγεθος της οικογένειας συγκριτικά με προγενέστερες

εποχές. Ειδικότερα, παρατηρείται η συρρίκνωση του αριθμού των μελών μιας οικογένειας, ενώ η πυρηνική οικογένεια συχνά αντικαθίσταται από μονογονεϊκές οικογένειες ή συχνότερα διαζευγμένες (Πυργιωτάκης, 2007).

Η ελληνική οικογένεια από την άλλη, σύμφωνα με τον Πυργιωτάκη (2007), απέκτησε σταδιακά ανοιχτό οικονομικό χαρακτήρα λόγω κυρίως του έντονου φαινομένου της αστικοποίησης, ενώ ταυτόχρονα υιοθέτησε καταναλωτικό χαρακτήρα, κάνοντας χρήση τεχνολογικών μέσων, με αποτέλεσμα να καθίσταται η καθημερινότητά της περισσότερο σύγχρονη. Στην εξέλιξή της συνέβαλε σημαντικά και η μείωση του αναλφάβητου πληθυσμού, ώστε να μεταβληθούν τόσο τα δημογραφικά στοιχεία, όσο και ο τρόπος ζωής της ελληνικής οικογένειας.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον ίδιο, οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από έντονα φαινόμενα καταναλωτισμού. Οι συνεχείς και αυξανόμενες απαιτήσεις και κοινωνικές/τεχνολογικές εξελίξεις οδηγούν αυτόματα τους γονείς στην αύξηση των ωρών εργασίας τους ή ακόμα και στην εύρεση δεύτερης εργασίας, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και επιθυμίες των παιδιών τους να συμβαδίσουν με τη νέα εποχή. Άμεση συνέπεια όμως καθίσταται η μείωση του ελεύθερου χρόνου για την οικογένεια και ομοίως, η μη κάλυψη των προσωπικών και συναισθηματικών αναγκών των μελών.

3.2. Ο Ρόλος της Οικογένειας στη Διαμόρφωση του Ελεύθερου Χρόνου

Ο Πυργιωτάκης (2007) όρισε την οικογένεια ως «το σημαντικότερο μικροσύστημα αναφορικά με τις διαδικασίες και το εύρος των επιδράσεων που σχετίζονται με την ανάπτυξη του παιδιού». Ομοίως, η οικογένεια ορίζεται ως ένα πλαίσιο που περιλαμβάνει ρόλους, κανόνες, δραστηριότητες, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές των μελών του (Πετρογιάννης, 2005, οπ. αναφ. στο Πυργιωτάκης, 2007). Τέλος, η οικογένεια εκλαμβάνεται και ως κοινωνικό σύστημα που δεν περιορίζεται στην απλή ύπαρξη μιας ομάδας ατόμων, αλλά περιλαμβάνει αλληλοαντιδράσεις μεταξύ των μελών, τρόπους διαπραγμάτευσης και επίλυσης προβλημάτων, δομή, όρια και ρόλους και διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες (Πυργιωτάκης, 2007).

Έρευνες έχουν δείξει ότι η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου οδηγεί σε προσωπική και οικογενειακή ανάπτυξη. Ειδικότερα, ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί το μέσο οικογενειακής αλληλεπίδρασης, αλληλεγγύης, αλλά και σύνδεσης των συζύγων μεταξύ τους (Harrington, 2002, Shaw, 2008, Gracia, 2015). Οι Witt & Godbey (όπως αναφέρει ο Harrington, 2002) πραγματοποίησαν σημαντικές έρευνες για τον ελεύθερο χρόνο σε συνάρτηση με την οικογένεια κατά τα τέλη της δεκαετίας του '80 και διαπίστωσαν ότι «...η οικογένεια που παίζει μαζί, μένει μαζί».

Επιπλέον, τα παιδιά απολαμβάνουν ένα θετικό ψυχολογικό κλίμα σε περιπτώσεις κατά τις οποίες μοιράζονται από κοινού τις δραστηριότητές τους με τους γονείς τους, καθώς αυτή η γονεϊκή συμμετοχή συμβάλλει στην ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου, ταυτόχρονα και στην κοινωνικοποίησή τους, παρέχοντας ευκαιρίες ζωής (Gracia, 2015). Επίσης, «η δυναμική και η συνοχή μιας οικογένειας εξαρτάται από την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου της, από τις κοινές εμπειρίες που συμβάλλουν στην ενότητα και τη σύμφιξη των σχέσεων μεταξύ των μελών τους» (Zabriskie & McCormick, 2001).

Πολλοί ερευνητές θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο ως εκείνο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι άντρες δρουν κατά βούληση και συμμετέχουν σε δραστηριότητες κατά τον μη εργασιακό τους χρόνο (Harrington, 2002). Τη δεκαετία του '80 ωστόσο, φεμινίστριες ερευνήτριες αμφισβήτησαν την έννοια του ελεύθερου χρόνου ως αντρικού προνομίου και τη μετέφεραν στο οικογενειακό πλαίσιο, με σημείο αναφοράς τις γυναίκες (Harrington, 2002).

Ωστόσο, στη σημερινή εποχή οι γονείς λαμβάνουν ιδιαίτερα σοβαρά την ευθύνη του γονέα, δεδομένου ότι ο οικογενειακός χρόνος οργανώνεται εκ των προτέρων και προγραμματίζεται με προσοχή και ποιοτικά, συγκριτικά με παλαιότερα που τα παιδιά έπαιζαν μόνα στις γειτονιές περισσότερες ώρες την ημέρα και με περισσότερη ελευθερία και αυθορμητισμό (Shaw, 2008). Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι ο χρόνος που αφιερώνουν σήμερα οι γονείς στα παιδιά τους αυξήθηκε σημαντικά, παρά την αύξηση των ωρών εργασίας τους (Guryan, Hurst & Kearney, 2008).

Αναμφισβήτητα, ο προσωπικός ελεύθερος χρόνος των γονέων διαφέρει σημαντικά από τον ελεύθερο χρόνο με τα παιδιά τους κυρίως ως προς τον σκοπό, τον προγραμματισμό, καθώς και τον τρόπο οργάνωσης (Ekert-Jaffe & Grossbard, 2011). Άλλωστε, οι Shaw & Dawson (όπως αναφέρει ο Harrington, 2002) αποδίδουν στον

ελεύθερο χρόνο τελεολογικό χαρακτήρα, καθώς χρησιμοποιείται για την επίτευξη των γονεϊκών στόχων. Σύμφωνα με τον Shaw (2008), η έννοια του ελεύθερου χρόνου της οικογένειας απασχόλησε την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και αφορούσε κυρίως τις καθημερινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου μεταξύ γονέων και παιδιών, καθώς και τις ειδικές εκδηλώσεις (οικογενειακές διακοπές, εκδρομές). Η ίδια η έννοια ορίζεται σύμφωνα με τον ίδιο ως «ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος της οικογενειακής ζωής που αντανακλά και συμβάλλει στην αλλαγή της ιδεολογίας και των πεποιθήσεων περί μητρότητας και πατρότητας, περιλαμβάνει τη γενικότερη φύση των προαναφερθέντων όρων, καθώς και την έννοια της οικογένειας».

Βάσει των «ηθικών κανόνων» της μητρότητας, οι μητέρες αποτελούν κεντρική επιρροή των παιδιών, τα οποία απολαμβάνουν τη φροντίδα τους (Shaw, 2008), ενώ ταυτόχρονα οι ίδιες ασκούν προσπάθειες ικανοποίησης όλων των αναγκών τους (Shaw, 2008, Smolensky & Gootman, 2001). Οργανώνουν συνεπώς τις «αναπτυξιακές» δραστηριότητες των παιδιών τους (Lareau, 2003, οπ. αναφ. στο Gracia, 2015). Οι ίδιες αισθάνονται περηφάνεια με την επιτυχία, ενώ κατηγορούν τους εαυτούς τους σε ενδεχόμενη αποτυχία των παιδιών τους ή σε περιπτώσεις κατά τις οποίες θέτουν σε προτεραιότητα τις δικές τους προσωπικές ανάγκες (Shaw, 2008). Χαρακτηρίζονται λοιπόν «θυσιαστικές», οι οποίες στοχεύουν στην κάλυψη των φυσικών, υλικών, συναισθηματικών και ψυχικών αναγκών των παιδιών τους, στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και συναισθηματικής νοημοσύνης (Craig & Mullan, 2011), έχοντας μια «μετασχηματιστική δύναμη» (Shaw, 2008).

Τη χρυσή τομή έρχεται να προτείνει ο Weiss (όπως αναφέρει ο Shaw, 2008), θεωρώντας ότι ιδιαίτερο όφελος τόσο για τη μητέρα, όσο και για το ίδιο το παιδί αποτελεί η ικανοποίηση των αναγκών και των δύο, με άλλα λόγια οι εναρμονισμένες ανάγκες των δύο πλευρών. Από την άλλη, ο Carter (όπως αναφέρει ο Shaw, 2008) παρουσιάζει και τις «τολμηρές μητέρες», για τις οποίες οι ανάγκες των μωρών τους δεν είναι το παν.

Επιπλέον, οι οικογενειακές ευθύνες και η φροντίδα των παιδιών καθιστούν μηδαμινές την ελευθερία και τις προσωπικές ανάγκες των γυναικών (Shaw, 2008). Τέλος, ο ελεύθερος χρόνος με τα παιδιά χαρακτηρίζεται λιγότερο απολαυστικός για τις μητέρες, δεδομένου ότι η «συναισθηματική δουλειά» είναι περισσότερο απαιτητική και εξουθενωτική (Craig & Mullan, 2011).

Οι πατεράδες από την άλλη χαρακτηρίζονται ως οι γονείς που λειτουργούν βοηθητικά στη φροντίδα των παιδιών τους (Shaw, 2008), οι οποίοι ενδέχεται να συνδυάσουν και προσωπικές τους δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου με τα παιδιά τους (Smolensky & Gootman, 2001), αναπτύσσοντας ωστόσο συναισθηματικούς δεσμούς μαζί τους, διαδραματίζοντας ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο και έχοντας μεγάλη επιρροή οι πατρικές πρακτικές στη μελλοντική ζωή τους. Οι νέοι πατεράδες επιζητούν τη συναισθηματική εγγύτητα με τα παιδιά τους, προκειμένου να απολαύσουν τα οφέλη της εμπλοκής στην πατρότητα, κάτι που δεν ήταν ιδιαίτερα σύνθητες σε άντρες παλαιότερων γενεών (Shaw, 2008).

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, τα παιδιά απολαμβάνουν περισσότερο χρόνο από τους δύο γονείς τους (Bittman & Wajcam, 2000). Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, οι περισσότεροι πατεράδες δηλώνουν σχετικά με τον ελεύθερο χρόνο με τα παιδιά τους: «Είμαι μαζί με το παιδί και απολαμβάνω τον χρόνο μαζί του», ενώ οι περισσότερες μητέρες: «Είμαι εκεί για το παιδί και έτοιμη να ανταποκριθώ στις ανάγκες του» (Shaw, 2008).

Από τα ερευνητικά δεδομένα προκύπτει ότι τα παιδιά μοιράζονται με τη μητέρα τους φυσικές εξωτερικές δραστηριότητες ευεξίας, την οργάνωση των οποίων αναλαμβάνουν οι ίδιες και δέχονται συμβουλές να είναι ενεργητικά και να απολαμβάνουν την αξία της γυμναστικής και μετά την ενηλικίωση, να επικοινωνούν και να επιλύουν διαπροσωπικά προβλήματα μόνοι τους, συμβάλλοντας στη συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη (Budig & Folbre, 2004, Shaw, 2008). Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά μαθαίνουν τις αξίες περί οικογένειας και οικογενειακής συνεκτικότητας από τον πατέρα τους. Σε επίπεδο δραστηριοτήτων, οι πατεράδες εμπλέκονται περισσότερο σε ανεπίσημες αθλητικές δραστηριότητες, καθώς η συμμετοχή σε κοινές αθλητικές δραστηριότητες ανεπίσημης μορφής συμβάλλει στη διαμόρφωση και ενίσχυση της σχέσης μεταξύ πατέρα και παιδιού (Shaw, 2008) .

Τα παιδιά διαμορφώνουν το κοινωνικό τους στάτους (μουσική, τέχνες) και εξοικειώνονται με πνευματικές μεθόδους και πρακτικές (διάβασμα σε βιβλιοθήκη) στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι γονείς τους εμπλέκονται από κοινού με αυτά σε πολιτισμικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκτός σπιτιού. Από την άλλη, οι γονείς που συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες εντός σπιτιού, όπως είναι το

διάβασμα, η μουσική, η ζωγραφική, λειτουργούν ως πρότυπο μίμησης και ενσωμάτωσης της δραστηριότητας από τα ίδια τα παιδιά (Gracia, 2015).

Ο οικογενειακός εκκλησιασμός έχει δείξει ότι οδηγεί σε θετικές συμπεριφορές και στην ανάπτυξη παιδιών και εφήβων, αποτέλεσμα που βασίζεται σε έρευνες των Udry & Billy (όπως αναφέρουν οι Hofferth & Curtin, 2003). Επίσης, οι θρησκευτικές δραστηριότητες δείχνουν να φέρουν θετικά ακαδημαϊκά αποτελέσματα σε παιδιά και εφήβους (Cosden, Morrison, Gutierrez & Brown, 2004). Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί σημαντική μείωση στα ποσοστά παιδιών που εκκλησιάζονται με τους γονείς τους (22% λιγότερα παιδιά 6-8 ετών και 44% παιδιά 9-12 ετών) (Hofferth & Curtin, 2003).

Οι έφηβοι αναγνωρίζουν στους γονείς τους καθοδηγητικό ρόλο που συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητας, την ωριμότητα, την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων. Οι έφηβοι που δέχονται στήριξη από τους γονείς τους είναι ελάχιστα πιθανό να εμφανίσουν μελλοντικά φαινόμενα συγκρούσεων με την προηγούμενη γενιά (Mahoney, Schweder & Stattin, 2002).

Επίσης, παρατηρείται ότι η εκδήλωση ενδιαφέροντος των γονέων σε σχέση με τις καθημερινές δραστηριότητες των εφήβων παιδιών τους μπορεί να οδηγήσει στην οικοδόμηση μιας υγιούς και δυνατής σχέσης μεταξύ τους (Mahoney et al., 2002, Smolensky & Gootman, 2001), ενώ έφηβοι που δεν έχουν αναπτύξει σχέση επικοινωνίας με τους γονείς και δέχονται ελλιπή υποστήριξη, απειλούνται από απομόνωση και στροφή σε μέσα επικοινωνίας, όπως είναι το διαδίκτυο (Lin, Lin & Wu, 2009).

Γίνεται σαφές από τη βιβλιογραφία ότι η μετάβαση από την παιδική στην πρώτη εφηβική ηλικία επηρεάζει σημαντικά και διαμορφώνει τις προτεραιότητες και τις επιλογές των παιδιών αναφορικά με τη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου. Συγκεκριμένα, το παιχνίδι αντικαθίσταται από σχολικές και άλλες δομημένες δραστηριότητες. Προτεραιότητα έχουν οι ξένες γλώσσες, τα φροντιστήρια για το σχολείο, ο αθλητισμός, η μουσική και ο χορός (Hofferth & Sandberg, 2001). Έρευνα του Dees (2008) έδειξε ότι παιδιά του Δημοτικού συμμετέχουν τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα σε αθλητικούς, εκκλησιαστικούς ή μουσικούς συλλόγους. Επίσης, τα κορίτσια Γυμνασίου αποδείχτηκε ότι συμμετέχουν ενεργότερα ατομικά ή ομαδικά σε οργανωμένες δραστηριότητες, σε σύγκριση με αυτά του Δημοτικού.

Όσον αφορά τη σχολική επίδοση, παιδιά που συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες εντός ή εκτός του σχολείου, όπως είναι ο αθλητισμός, η μουσική και το διάβασμα, τείνουν να εμφανίζουν υψηλή σχολική επίδοση (Sauerwein, Theis & Fischer, 2016).

Το επίπεδο εκπαίδευσης της οικογένειας σχετίζονται με τη σχολική επίδοση των μαθητών (Simon, 2004), ωστόσο δεν αποτελούν σαφώς μοναδικές αιτίες σχολικής επιτυχίας ή αποτυχίας (Summer & Warburton, 1972). Τα κίνητρα που αναπτύσσουν τα παιδιά και οι έφηβοι μέσα στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως και η σωστή δομή της οικογένειας θεωρούνται οι βασικοί παράγοντες για τη σχολική επίδοση των παιδιών (Marjoribanks & Kegan, 1979, Γεωργίου, 1993).

Γίνεται σαφές ότι το οικογενειακό περιβάλλον στα πλαίσια του οποίου διαμορφώνεται η προσωπικότητα παιδιών και εφήβων, η δομή της οικογένειας και οι μεταξύ των μελών της σχέσεις, καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τις επιλογές των παιδιών αναφορικά με τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου τους, τις επιλογές των δραστηριοτήτων τους και τέλος, τη σχολική τους επίδοση. Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στη γονεϊκή εμπλοκή σε σχολικό και εξωσχολικό χρόνο, όπως επίσης και σε σχέση με τις κατ'οίκον εργασίες των παιδιών.

4. Σχολείο, Παιδί και Οικογένεια

4.1. Η Γονεϊκή Εμπλοκή σε Σχολικό και Εξωσχολικό Χρόνο των Παιδιών

Ο όρος της γονεϊκής εμπλοκής χαρακτηρίζεται πολυδιάστατος, με την έννοια ότι περιλαμβάνει πλήθος δραστηριοτήτων. Συμπεριλαμβάνει κυρίως τις προσδοκίες που έχουν οι γονείς σχετικά με το μέλλον των παιδιών τους. Μέσω της γονεϊκής εμπλοκής, τα παιδιά αποκτούν εκπαιδευτικές φιλοδοξίες, προσδιορίζουν την αξία και τη χρησιμότητα της μάθησης, αποκτούν τη δυνατότητα σύνδεσης των μαθημάτων με τη ζωή, αυτονομούνται (Hill & Tyson, 2009, Ruperez, 2014). Αντίθετα, η γονεϊκή εμπλοκή κατά την εφηβεία λαμβάνει έμμεση μορφή, δεδομένου ότι οι έφηβοι λαμβάνουν αποφάσεις κατά μόνας (Hill & Tyson, 2009). Η επιρροή λοιπόν των γονέων χάνει σταδιακά έδαφος.

Είναι σημαντικό το σχολείο και οι γονείς να αλληλοϋποστηρίζονται, προκειμένου να εγείρουν στα παιδιά κίνητρα και ενδιαφέρον για μάθηση (Kernan, 2012). Ο Jeynes (2007) αναγνωρίζει τη γονεϊκή εμπλοκή α) σε σχολικό επίπεδο, β) στο επίπεδο της επικοινωνίας της οικογένειας με το σχολείο και γ) στο επίπεδο της ίδιας της οικογένειας.

Αναφορικά με το πρώτο επίπεδο, η γονεϊκή εμπλοκή σε επίπεδο σχολείου μπορεί να καταστεί περισσότερο αποτελεσματική αφενός μέσω της αναγνώρισης των ρόλων των στελεχών της εκπαίδευσης, με άλλα λόγια μέσω της επίδειξης κατανόησης και σεβασμού του ρόλου του εκπαιδευτικού και αφετέρου μέσω της αυτοαποτελεσματικότητας, της απόκτησης δηλαδή της πεποίθησης ότι οι ίδιοι μπορούν να κάνουν τη διαφορά και να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές και θετικά αποτελέσματα σε επίπεδο σχολείου και δίοικησης (Desforges & Abouchaar, 2003).

Όσον αφορά το δεύτερο επίπεδο, κρίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματικός στην επίδοση του μαθητή ο τύπος της γονεϊκής εμπλοκής μέσω της συνάντησης και της συζήτησης με τον εκπαιδευτικό της τάξης σχετικά με την πρόοδο του παιδιού (Ruperez, 2014), το σχολικό πρόγραμμα, τις σχολικές εργασίες, τη συμπεριφορά, τη στάση των παιδιών και το σχολικό άγχος (Epstein, 2001, οπ. αναφ. στο Πυργιωτάκης, 2007). Η επιτυχής αλληλεπίδραση μεταξύ των γονέων και του σχολείου εξαρτάται από το είδος και την ποιότητα της επικοινωνίας, τις δεξιότητες επικοινωνίας των δύο πλευρών, καθώς και την ευχέρεια αντιμετώπισης προβλημάτων και τυχόν εμποδίων που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη σχολική χρονιά (Desforges & Abouchaar, 2003).

Περαιτέρω παράγοντες αφορούν στο τρίτο επίπεδο γονεϊκής εμπλοκής, όπως είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της οικογένειας, οι σχέσεις και η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών, η δομή της οικογένειας, οι αξίες και οι αντιλήψεις της, τα εσωτερικά κίνητρα μάθησης (Πυργιωτάκης, 2007), η προετοιμασία των παιδιών στο σπίτι (Kernan, 2012), το κοινωνικο-πολιτισμικό κεφάλαιο της οικογένειας (Desforges & Abouchaar, 2003), ο τρόπος ανατροφής, το ενδιαφέρον και η υποστήριξη απέναντι στα παιδιά τους (Ruperez, 2014), η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου παιδιών και εφήβων (Cosden, Morrison, Albanese & Macias, 2001, Kristjansson, James, Allegrante, Sigfusdottir & Helgason, 2010). Τέλος, σημαντικός παράγοντας της σχολικής επιτυχίας των μαθητών θεωρείται και η συζήτηση μέσα

στην οικογένεια αναφορικά με τις σχολικές εμπειρίες των παιδιών και εφήβων και τα ακαδημαϊκά ζητήματα που προκύπτουν (Ho & Willms, 1996, Keith et al., 1993, οπ. αναφ. στο Πνευματικός, Παπακανάκης & Γάκη, 2008).

Από την άλλη, σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, υπάρχουν παιδιά που προέρχονται από περιβάλλον χαμηλού οικονομικού επιπέδου, τα οποία ωστόσο «πετυχαίνουν ενάντια στις πιθανότητες». Αυτό οφείλεται σύμφωνα με τους ίδιους στις από κοινού μαθησιακές δραστηριότητες των παιδιών/εφήβων με τους γονείς τους, στην εμπλοκή των γονέων σε ομαδικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εντός σπιτιού, στη χρήση εκπαιδευτικών παιχνιδιών μέσω Η/Υ, στη συζήτηση που διεξάγεται με τους γονείς τους σχετικά με το σχολείο και τη μάθηση, στη συναισθηματική υποστήριξη και τη συμπεριφορά των γονέων, οι οποίοι επιδεικνύουν την εκτίμησή τους στην εκπαίδευση των παιδιών και των νέων (Kernan, 2012).

Συνεπώς, το τρίτο επίπεδο γονεϊκής εμπλοκής και η αποτελεσματικότητά του εξαρτώνται κυρίως από τη γνώση που διαθέτουν οι γονείς αναφορικά με τις ανάγκες των παιδιών τους, από τον στόχο που τίθεται σε κάθε οικογένεια, από κάθε παιδί ή έφηβο, καθώς και από τις αξίες της οικογένειας, την ενεργητική συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ των μελών, τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, τη βοήθεια για το σχολείο και τη συναισθηματική στήριξη (Desgorges & Abouchaar, 2003).

4.2. *Οικογένεια και Κατ'οίκον Εργασίες*

Οι κατ'οίκον εργασίες ορίζονται ως οι «δραστηριότητες μάθησης που αναθέτει το σχολείο, οι οποίες διεκπεραιώνονται εκτός σχολικών ωρών» (Wagner, Schober & Spiel, 2008, Cosden et al., 2001). Ο διδακτικός ρόλος των κατ'οίκον εργασιών συμπεριλαμβάνει την εμπέδωση γνώσεων και τη μεταφορά τους σε πραγματικές καταστάσεις και προβλήματα, όπως και την απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων από πλευράς μαθητών, ενώ ο παιδαγωγικός τους ρόλος περιλαμβάνει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών μέσα από την καλλιέργεια θετικών χαρακτηριστικών και στοιχείων (Wagner et al., 2008)

Οι Wagner et al. (2008) προέβησαν στον διαχωρισμό μεταξύ των όρων «εργασία για το σπίτι» και «κατ'οίκον εργασία». Η εργασία για το σπίτι περιλαμβάνει τη σχολαστική προετοιμασία του μαθητή για κάποια εξέταση, την επανάληψη ή την

ανασκόπηση ενός διδαχθέντος μαθήματος, με πιο συχνή μορφή τις εργασίες project. Αντίθετα, η κατ'οίκον εργασία λαμβάνει προφορική ή γραπτή μορφή εργασίας, δοσμένη από τον δάσκαλο με βάση ένα συγκεκριμένο χρονικό όριο διεκπεραίωσης στο σπίτι (Hofferth & Curtin, 2003).

Η από κοινού διεκπεραίωση των κατ'οίκον εργασιών των μαθητών με τους γονείς τους συμβάλλει στην ενίσχυση της προσωπικής τους σχέσης και επιτυγχάνεται η εγγύτητα και η αμεσότερη επαφή (Solomon, Warin & Lewis, 2002, οπ. αναφ. στο Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002). Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η γονεϊκή εμπλοκή αναφορικά με τις κατ'οίκον εργασίες χαρακτηρίζεται από αυτορρύθμιση και ανεξαρτητοποίηση των παιδιών κατά την επίλυση ή περιορίζεται στον απλό έλεγχο τους από τους ίδιους τους γονείς, προωθούνται οι μεταγνωστικές ικανότητες των παιδιών και τονώνεται η ψυχολογία τους, δημιουργώντας αισθήματα θετικής αντιμετώπισης των κατ'οίκον εργασιών (Ευκλείδη & Τραγούδα, 2003, οπ. αναφ. στο Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002). Σύμφωνα με τον Bandura (όπως αναφέρουν οι Cosden et al., 2001), όσο περισσότερη είναι η βοήθεια που παρέχουν οι γονείς στα παιδιά τους σε επίπεδο κατ'οίκον εργασιών, τόσο περισσότερη επιμονή αναμένεται οι δεύτεροι να επιδείξουν και υψηλότερους σχολικούς στόχους να θέσουν.

Η συνεργασία των παιδιών με τους γονείς τους για τη διεκπεραίωση των κατ'οίκον εργασιών δημιουργεί κίνητρα προσπάθειας, επιτυχίας και θετικής σχολικής επίδοσης (Walker, Hoover-Dempsey, Whetsel & Green, 2004), αλλά και αισθήματα ενίσχυσης, ικανοποίησης και ψυχολογικής υποστήριξης. Ενισχύεται η αυτοπεποίθηση των παιδιών σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η γονεϊκή εμπλοκή στις κατ'οίκον εργασίες είναι έκδηλη (Walker, et al., 2004). Συνεπώς, η συμμετοχή των γονέων στις κατ'οίκον εργασίες θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική δεδομένου ότι στρέφουν την προσοχή τους στα παιδιά και μέσω του ενδιαφέροντος δημιουργούν στάσεις και δεξιότητες μελέτης που συμβάλλουν στη σχολική επιτυχία (Cosden et al., 2004).

Από την άλλη, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι γονείς εμπλέκονται σε δραστηριότητες που αφορούν την προσέγγιση των κατ'οίκον εργασιών με τα στοιχεία της εποπτείας και της αυστηρότητας, τα αποτελέσματα χαρακτηρίζονται αρνητικά τόσο στο επίπεδο της σχέσης μεταξύ γονέα και παιδιού, όσο και αναφορικά με την επίδοση του ίδιου του μαθητή (Corno & Xu, 2004, οπ. αναφ. στο Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002). Επίσης, όμοια αποτελέσματα διαφαίνονται και σε περιπτώσεις

αδυναμίας κατανόησης των εργασιών από πλευράς γονέων, αδυναμίας παροχής βοήθειας ή αδυναμίας εύρεσης τεχνικών και μεθόδων εργασίας (Solomon et al., 2002, Reach & Cooper, 2004, Κοσσυβάκη, 2002, Χατζηδήμου, 1995, οπ. αναφ. στο Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002).

Αναμφισβήτητα, το ζήτημα των κατ'οίκον εργασιών έχει προσεγγιστεί σε μεγάλο βαθμό από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, δεδομένου ότι αποτελεί πάντοτε καίριο θέμα τόσο για τους γονείς, όσο και για τα παιδιά. Την τελευταία δεκαετία, οι κατ'οίκον εργασίες χαρακτηρίστηκαν ιδιαίτερος απαιτητικές (Cosden et al., 2001). Είναι σημαντικό λοιπόν οι γονείς να αλληλεπιδρούν με τον δάσκαλο της τάξης και να συζητούν για θέματα που αφορούν στον τρόπο προετοιμασίας του παιδιού για την επίλυση των κατ'οίκον εργασιών, αλλά και να προβάλλουν αιτήματα παροχής βοήθειας προς τους ίδιους μέσω της συμμετοχής τους σε σχετικά προγράμματα κατ'οίκον εργασιών που περιλαμβάνουν σχετικές γνώσεις, τρόπους εκμάθησης, μεθόδους και τεχνικές επίλυσης (Walker, et al., 2004). Ακολουθούν τα ερευνητικά δεδομένα σε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο και τη σχέση ελεύθερου χρόνου και οικογένειας.

5. Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου Κατά την Παιδική και Πρώτη Εφηβική Ηλικία

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, το είδος των δραστηριοτήτων που επιλέγουν τα παιδιά και οι έφηβοι διαφέρει σημαντικά με αυτό που επέλεξαν μια δεκαετία πριν, λόγω της εμφάνισης του Η/Υ, του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών παιχνιδιών (Hille, Arnold & Schupp, 2014). Ανεπίσημες και μη οργανωμένες δραστηριότητες, όπως είναι η συναντήσεις με φίλους έχουν αντικατασταθεί από εστιασμένες στη μάθηση δραστηριότητες (μουσική, αθλητισμός).

Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου διακρίνονται σε «δομημένες», «μη δομημένες» και σε έναν συνδυασμό των δύο (Pereira & Manuel, 2011). Οι «δομημένες» είναι οργανωμένες και καθορισμένες από ενήλικες δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάπτυξη του παιδιού ή του εφήβου. Οι «μη δομημένες» συμβάλλουν στην προετοιμασία των νέων για την είσοδό τους στην κοινωνία, ενώ ο συνδυασμός των δύο ειδών δραστηριοτήτων αποφέρει οφέλη μέσω της ομαδικής

αλληλεπίδρασης, αλλά επιπλέον συμβάλλει στην ανάπτυξη των εφήβων μέσω της καθοδήγησης από ενήλικες.

Υποστηρίζεται πως οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου έχουν ίδιες λειτουργίες για όλα τα παιδιά (Dumanzedier, 2000). Ειδικότερα, την ξεκούραση, την ψυχαγωγία, τη μάθηση, την ανάπτυξη και την επικοινωνία. Σημαντικό ρόλο για την επιλογή της κατάλληλης δραστηριότητας από παιδιά και εφήβους κατέχουν το είδος της ενασχόλησης, οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται κατά τη διάρκειά της, οι λειτουργίες της, καθώς και οι διαστάσεις της (αισθήματα κατά την εκτέλεσή της). Το είδος της δραστηριότητας που επιλέγουν τα παιδιά και οι έφηβοι, όπως και οι επιδόσεις τους σε αυτή έχει ως αποτέλεσμα την ένταξή τους σε ομάδες συνομηλίκων (Pfaff, 2009, Rohs & Schmidt, 2009, Hofferth & Sandberg, 2001).

Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας δραστηριότητας ελεύθερου χρόνου είναι η ελεύθερη επιλογή από το υποκείμενο, καθώς και τα εσωτερικά κίνητρα που πηγάζουν από τη συμμετοχή σε αυτή και οδηγούν στην ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Μάλιστα, συνδέθηκε η ευχαρίστηση που απορρέει από μια δραστηριότητα με την επίδοση των μαθητών (Hidi & Harackiewicz, 2000).

Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου έχουν τη λειτουργία του μαθησιακού περιβάλλοντος για τα παιδιά, στο οποίο πρόκειται να αναπτύξουν συγκεκριμένες τεχνικές και δεξιότητες. Με τη συμμετοχή των παιδιών και των εφήβων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου επιτυγχάνεται η δημιουργία σχέσεων με ενήλικες, αλλά και με συμμαθητές τους, αναπτύσσονται θετικές συμπεριφορές και προωθούνται ευκαιρίες μάθησης (Larson, 1994, οπ. αναφ. στο Hofferth & Curtin, 2003).

Ο ελεύθερος χρόνος θα πρέπει να αποτελεί ένα διάστημα ανάπτυξης και δημιουργικότητας, δεδομένου ότι μόνο κατά την περίπτωση αυτή οι έφηβοι θα αποκτήσουν τις κατάλληλες δεξιότητες ώστε να μπορέσουν να επιβιώσουν σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από αλλαγές, εξελίξεις και συνεχείς νέες απαιτήσεις (Pereira & Manuel, 2011).

Ειδικότερα, η συμμετοχή των παιδιών σε αθλήματα έχει ως αποτέλεσμα, την εκμάθηση κανόνων και την απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτή της επιλογής παιχνιδιών (Larson & Verma, 1999). Σύμφωνα με

αποτελέσματα ερευνών των Eccles & Barber (όπως αναφέρουν οι Hofferth & Curtin, 2003), η ενασχόληση παιδιών και νέων με αθλητικές δραστηριότητες μειώνει σημαντικά τις πιθανότητες χρήσης αλκοόλ, όπως και τα ποσοστά παραβατικότητας και εγκληματικότητας (Larson, 1994, οπ. αναφ. στο Hofferth & Curtin, 2003), ενώ ταυτόχρονα παιδιά και έφηβοι αποκτούν μεγαλύτερη ικανότητα υπολογισμού και δοκιμής λύσεων σε διάφορα προβλήματα. Τέλος, παρατηρείται θετική συσχέτιση μεταξύ της ενασχόλησης με αθλητικές δραστηριότητες και της υγείας και της ψυχικής ευεξίας αφενός (Zuzanek et al., 2005) και αφετέρου της διατήρησης και εξάσκησης της μνήμης (Furthmüller, 2016).

Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται ότι η συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες που αφορούν την τέχνη οδηγεί στην εξοικείωσή τους με διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, ενώ διαπιστώθηκε επίσης ο διπλασιασμός του χρόνου δαπάνης παιδιών και εφήβων σε δραστηριότητες τέχνης, ιδιαίτερα σε χορό και μουσική μεταξύ των ετών 1981-1997 (Hofferth & Curtin, 2003).

Η δαπάνη χρόνου για το σχολείο και τις σχολικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων και των κατ'οίκον εργασιών βελτιώνουν τη γνωστική ικανότητα των μαθητών, οι οποίοι κατανοούν καλύτερα τον κόσμο και εφαρμόζουν λύσεις σε προβλήματα, ενώ το διάβασμα που πραγματοποιείται με ευχαρίστηση έχει ως αποτέλεσμα τον λεξιλογικό εμπλουτισμό των μαθητών (Hofferth & Curtin, 2003). Ιδιαίτερα σημαντικός κρίνεται ο παράγοντας της ώρας κατά την οποία το παιδί θα ασχοληθεί με το διάβασμα και τις κατ'οίκον εργασίες του.

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, έχει αυξηθεί σημαντικά το ποσοστό των παιδιών και εφήβων που αφιερώνουν το περισσότερο μέρος του ελεύθερου χρόνου τους παρακολουθώντας τηλεόραση και ασχολούμενοι με το διαδίκτυο (69% και 45% αντίστοιχα). Για τους ίδιους ελλοχεύει ο κίνδυνος της μείωσης παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως είναι το διάβασμα, καθώς και η μικρή πιθανότητα εκδήλωσης προβληματικής συμπεριφοράς. Οι συνέπειες της τηλεόρασης χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα αρνητικές σε ακαδημαϊκό και συναισθηματικό επίπεδο (Zuzanek et al., 2005).

Όσον αφορά τα οικιακά, στις δυτικές χώρες, ο χρόνος δαπάνης των κοριτσιών για τα οικιακά μειώθηκε το έτος 1997 και ταυτόχρονα αυξήθηκε ο χρόνος κατά τον οποίο τα κορίτσια μικρότερης ηλικίας και οι έφηβες ψώνιζαν εκτός σπιτιού. Έρευνες

έδειξαν ότι η ανάληψη ευθυνών που αφορούν το σπίτι έχει θετικά αποτελέσματα για το ίδιο το παιδί, ωστόσο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική και εδώ η ώρα που το παιδί θα επιδοθεί σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες (Hofferth & Curtin, 2003).

Τέλος, το παιχνίδι ως δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου των παιδιών αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για την κοινωνική ανάπτυξη, μέσω της οποίας το παιδί αντιλαμβάνεται και γνωρίζει τον κόσμο (Vygotski & Luria, 1996, οπ. αναφ. στο Michel et al., 2012), ενώ από τους Hofferth & Curtin (2003) χαρακτηρίζεται ως η σημαντικότερη «δουλειά» των παιδιών μαζί με το σχολείο. Σύμφωνα με τους ίδιους αρθρογράφους και ερευνητές, το ¼ του παιδικού ελεύθερου χρόνου αποτελεί το παιχνίδι εκτός σπιτιού, όπως επίσης και τα επιτραπέζια. Ωστόσο, για τους αυτούς υπάρχει μια μικρή πιθανότητα προβλήματος εσωτερίκευσης των παιδιών, όταν το παιχνίδι λαμβάνει αποκλειστικά χώρα εντός σπιτιού και δεν περιλαμβάνει άλλους συνομηλίκους και φίλους. Όσον αφορά τους εφήβους, οι Cosden et al. (2004) βρήκαν ότι η συμμετοχή σε μη δομημένες δραστηριότητες, όπως οι έξοδοι με συνομηλίκους φέρει αρνητικά εκπαιδευτικά αποτελέσματα.

Αναμφισβήτητα, οι προτιμήσεις σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου διαφέρουν βάσει φύλου. Έρευνες των Hofferth & Curtin (2003) σε μαθητικό πληθυσμό της Αμερικής κατέδειξαν ότι τα κορίτσια δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στις τέχνες, τα ψώνια, τη συνομιλία και τα οικιακά συγκριτικά με τα αγόρια τα οποία προτιμούν περισσότερο το παιχνίδι, το διάβασμα, την τηλεόραση και τον αθλητισμό. Ο εκκλησιασμός καλύπτει περίπου τη μία ώρα ανά εβδομάδα τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια.

Η σωστή συμβουλευτική για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου μέσα από προγράμματα μετά το σχολείο έχει ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας παιδιών και νέων στους οποίους παρέχονται ευκαιρίες για σωματική, κοινωνική και προσωπική ανάπτυξη (Lauson, 2013). Ο Jensen (όπως αναφέρει ο Lauson, 2013) χαρακτηρίζει τη μάθηση στα πλαίσια αντίστοιχων προγραμμάτων ιδιαίτερα αποτελεσματική για τους νέους, καθώς περιλαμβάνουν θέματα της καθημερινής ζωής και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον μαθητευόμενο, καθώς δεν περιορίζονται στη θεωρία, αλλά καλύπτουν ένα ευρύ πλαίσιο διανοητικής, πρακτικής και συναισθηματικής πλευράς. Παρέχονται στήριξη, ενδυνάμωση, προσδοκίες, εποικοδομητική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Lauson, 2013), ενώ ταυτόχρονα

αναπτύσσονται ταλέντα, κίνητρα, παιδιά και έφηβοι κοινωνικοποιούνται (Cosden et al., 2004).

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επιλέγονται από εφήβους αναπτυξιακές δραστηριότητες που θα έχουν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της ταυτότητας, την αντιμετώπιση προβληματικών συμπεριφορών, τη διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων, όπως επίσης και τις μελλοντικές επαγγελματικές ευκαιρίες (Pereira & Manuel, 2011).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι επιδράσεις των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου στα υποκείμενα είναι ιδιαίτερα σημαντικές σε όλα τα πεδία της ζωής του. Ειδικότερα, το παιχνίδι και οι συναναστροφές με συνομηλίκους συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών, γνωστικών, συναισθηματικών δεξιοτήτων, όπως επίσης και στην ανάληψη ευθυνών και πρωτοβουλιών (Hofferth & Sandberg, 2001). Επιπρόσθετα, ο αθλητισμός καλλιεργεί την αυτοκυριαρχία του υποκειμένου, καθώς και τη δυνατότητα διαχείρισης των συναισθημάτων του (Dees, 2008).

Αντίθετα, δραστηριότητες όπως η συνεχής παρακολούθηση τηλεόρασης ή η πολύωρη ενασχόληση με ηλεκτρονικά παιχνίδια επιφέρει αρνητικές επιδράσεις, μειώνοντας την ομαλή ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων των εφήβων. Έρευνα των Hofferth & Sandberg (2001) έχει δείξει ότι η μείωση του χρόνου προσωπικών και κοινωνικών συναναστροφών των παιδιών συνδέεται θετικά με τη χαμηλή ποιότητα συναισθηματικής σύνδεσης με τους γονείς.

5.1. Το Φύλο ως Παράγοντας που Επηρεάζει τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών

Στη βιβλιογραφία, οι περισσότερες έρευνες συγκλίνουν στις διαπιστώσεις ότι το φύλο των παιδιών αποτελεί σημαντικό παράγοντα καθορισμού και επιλογής δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου. Ειδικότερα, τα κορίτσια προτιμούν να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές, πολιτιστικές και δημιουργικές δραστηριότητες (Pruisken, 2005), καθώς και να ασχολούνται με τη φροντίδα μελών της οικογένειας, το νοικοκυριό, τις κατ'οίκον εργασίες και το διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων. Αντίθετα, τα αγόρια αποδεικνύεται ότι αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε αθλητικές δραστηριότητες, ενώ συμμετέχουν με μεγαλύτερη προθυμία σε οργανωμένες δραστηριότητες σε πλαίσια ομάδων. Τέλος, η ενασχόληση με ηλεκτρονικά παιχνίδια κατέχει εξίσου υψηλή θέση στα ενδιαφέροντά τους (Rees, 2017).

5.2. Η Οικογένεια ως Παράγοντας που Επηρεάζει τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών

Σύμφωνα με έρευνες, το επίπεδο εκπαίδευσης της οικογένειας φαίνεται να επηρεάζει το είδος και τη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου τους. Ειδικότερα, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ασχολούνται συχνότερα με δραστηριότητες όπως η φροντίδα μελών της οικογένειας, οι οικιακές δουλειές, το διάβασμα (Rees, 2017). Ακόμη, οι αθλητικές τους δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα σε εξωτερικούς χώρους, κυρίως στη γειτονιά, ως ένα είδος «κοινωνικοποίησης του δρόμου» (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002).

Από την άλλη, παιδιά προερχόμενα από οικογένειες με υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο ασχολούνται με τον αθλητισμό, τη μουσική, τις κατ'οίκον εργασίες, την τηλεόραση και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια (Rees, 2017). Παρατηρείται λοιπόν ότι η συχνότητα παρακολούθησης ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων των παιδιών εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, καθώς και από τη σημασία που αποδίδουν σε αυτές οι γονείς (Solga & Dombrowski, 2009). Επιπλέον, η στήριξη της οικογένειας αναφορικά με τις κατ'οίκον εργασίες είναι συχνότερη και αποτελεσματικότερη (Betz, 2005).

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, έρευνες διαπίστωσαν θετική σχέση με τις ώρες ενασχόλησης των παιδιών με τα μαθήματα του σχολείου και τις κατ'οίκον εργασίες. Συγκεκριμένα, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, τόσο περισσότερες ώρες αφιερώνουν τα παιδιά στις σχολικές τους υποχρεώσεις (Bianchi & Robinson, 1997). Το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα σχετίζεται θετικά με δραστηριότητες εκπαιδευτικού περιεχομένου και αρνητικά με την τηλεόραση (Hofferth & Sandberg, 2001). Στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθούν ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι ερευνητικές υποθέσεις.

6. Η Παρούσα Έρευνα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των παιδιών για τη γονεϊκή εμπλοκή στον εξωσχολικό και οικογενειακό ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Οι επιμέρους στόχοι αφορούν τη διερεύνηση:

α) επιμέρους πτυχών του εξωσχολικού χρόνου των παιδιών (δραστηριότητες, στάσεις, συμπεριφορές),

β) του τρόπου και του είδους συμμετοχής των γονέων,

γ) των κοινών δραστηριοτήτων και ενδιαφερόντων των παιδιών και των γονέων στον εξωσχολικό ελεύθερο χρόνο.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν για την πραγματοποίηση της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

- 1) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν το είδος των κοινών δραστηριοτήτων και ενδιαφερόντων των γονέων με τα παιδιά τους; (E8,9)
- 2) Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς σε σχολικές και σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν το είδος της συμμετοχής; (E7,10)
- 3) Ποιες δραστηριότητες πραγματοποιούν τα παιδιά Γ΄ Δημοτικού – Β΄ Γυμνασίου και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν το είδος των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου που επιλέγουν; (E1,2)
- 4) Ποιες λειτουργίες επιτελεί ο ελεύθερος χρόνος για τα παιδιά; (E3)
- 5) Ποιες στάσεις διακρίνουν τις λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου των παιδιών; (E5)

Με βάση τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες υποθέσεις:

1:1) Από την ανάλυση δεδομένων αναμένεται οι μητέρες να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που θα συμβάλουν στη συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη των παιδιών τους (Budig & Folbre, 2004, οπ. αναφ. στο Shaw, 2008), ενώ οι πατεράδες συμμετέχουν σε ανεπίσημης μορφής αθλητικές δραστηριότητες, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της οικογένειας (Harrington, 2002, οπ. αναφ. στο Shaw, 2008). Διαφορές στο είδος των κοινών δραστηριοτήτων και ενδιαφερόντων

αναμένεται να παρουσιαστούν με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων (Gracia, 2015, Hille et al., 2014, Arendell, 2001, οπ. αναφ. στο Harrington, 2002).

2:2) Αναμένεται η γονεϊκή εμπλοκή και η παροχή βοήθειας σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών να είναι έντονη κατά την παιδική ηλικία, οδηγώντας τους μαθητές στο να αποκτήσουν εκπαιδευτικές φιλοδοξίες και αυτοπεποίθηση (Hill & Tyson, 2009, Ruperez, 2014), ωστόσο κατά την εφηβεία, οι νέοι αρχίζουν να λαμβάνουν αποφάσεις για τον εαυτό τους και η γονεϊκή εμπλοκή σταδιακά χάνει έδαφος (Hill & Tyson, 2009).

3:3) Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα που παρουσιάστηκαν, αναμένεται η επιλογή των δραστηριοτήτων των παιδιών Γ' Δημοτικού – Β' Γυμνασίου να παρουσιάζει ποικιλομορφία (αθλήματα, τέχνες). Ωστόσο, αναμένεται μεταβλητές, όπως το φύλο των παιδιών, η ηλικία τους και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων να επηρεάζει το είδος των επιλεγόμενων δραστηριοτήτων (Gracia, 2015, Hille et al., 2014, Arendell, 2001, οπ. αναφ. στο Harrington, 2002). Τέλος, παιδιά προερχόμενα από οικογένειες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης αναμένεται να συμμετέχουν σε περισσότερο οργανωμένες και σχολειοποιημένες δραστηριότητες (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002).

4:4) Αναμένεται η ανάπτυξη της αυτονομίας του υποκειμένου μέσα από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, δεδομένου ότι η ίδια η έννοια του ελεύθερου χρόνου σχτίζεται με την παραπάνω άποψη (Fuhs, 2000, οπ. αναφ. στο Θωίδης, 2002). Ωστόσο, ο παράγοντας της ηλικίας αναμένεται να επηρεάσει τον βαθμό ανάπτυξης της αυτονομίας των παιδιών.

5:5) Όσον αφορά τα παιδιά, αναμένεται αδυναμία αυτοπροσδιορισμού συγκριτικά με τους εφήβους, καθώς τα περισσότερα δεν αποφασίζουν μόνα τους για τις δραστηριότητες στις οποίες θα συμμετάσχουν, καθώς και δεν αναπτύσσονται εσωτερικά κίνητρα για αυτές (Deci & Ryan, 2000, οπ. αναφ. στο Πνευματικός κ συν., 2008). Αντίθετα, οι έφηβοι επιλέγουν σε μεγάλο βαθμό αυτόνομα τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στις οποίες θα συμμετάσχουν και παρουσιάζουν υψηλή ικανοποίηση από την επιλογή και τη συμμετοχή (Πνευματικός κ συν., 2008). Τα στοιχεία λοιπόν του αυτοπροσδιορισμού και της υπευθυνότητας εξαρτώνται από την ηλικία, το φύλο, αλλά και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων.

7. Μέθοδος

7.1. Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν εθελοντικά 300 μαθητές δύο βαθμίδων εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο). Συγκεκριμένα, το δείγμα απαρτιζόταν από μαθητές Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, Α' και Β' Γυμνασίου. Η επιλογή των εν λόγω ηλικιών έγινε προκειμένου να παρατηρηθούν πιθανές αλλαγές ως προς το είδος των επιλεγόμενων δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των παιδιών, των ενδιαφερόντων τους, αλλά και του βαθμού συμμετοχής των γονέων στον ελεύθερο χρόνο τους, δεδομένης της μετάβασής τους από την παιδική στην πρώτη εφηβική ηλικία.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται λεπτομερώς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος:

Πίνακας 1: Συχνότητες και ποσοστά των δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων στην έρευνα (N=300)

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	N	%
Φύλο	Κορίτσι	147	49%
	Αγόρι	153	51%
Τάξη	Γ' Δημοτικού	50	16.7%
	Δ' Δημοτικού	50	16.7%
	Ε' Δημοτικού	50	16.7%
	ΣΤ' Δημοτικού	50	16.7%
	Α' Γυμνασίου	50	16.7%
	Β' Γυμνασίου	50	16.7%
Επάγγελμα πατέρα*	Άνερ. / Νοικοκ.	6	2.0%
	Ανειδίκ.	30	10.0%
	Έμπορ.	160	53.5%

	Επιστ.	101	33.8%
	Συνταξ.	2	.7%
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	Δημοτικό/Γυμνάσιο	25	8.3%
	Λύκειο/Τεχνική Σχολή	150	50%
	Πανεπιστήμιο/ΑΤΕΙ	125	41.7%
Επάγγελμα μητέρας*	Άνερ. / νοικοκ.	99	33%
	Ανειδίκ.	8	2.7%
	Έμπορ.	95	31.7%
	Επιστ.	96	32.0%
	Συνταξ.	2	.7%
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Δημοτικό/Γυμνάσιο	31	10.3%
	Λύκειο/Τεχνική Σχολή	120	40.0%
	Πανεπιστήμιο/ΑΤΕΙ	149	49.7%

* Άνερ./νοικοκ.= άνεργοι/νοικοκυρές.

Ανειδίκ.= ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες, γεωργοί.

Έμπορ.= έμποροι, υπάλληλοι, ειδικευμένοι εργάτες.

Επιστ.= διευθυντικά στελέχη, επιστήμονες.

Συνταξ.= συνταξιούχοι.

Τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα κωδικοποιήθηκαν ως εξής: τα κορίτσια με την τιμή 1 και τα αγόρια με την τιμή 2, οι μαθητές που φοιτούσαν στη Γ' Δημοτικού με την τιμή 0, αυτοί της Δ' Δημοτικού με την τιμή 1,

της Ε' Δημοτικού με 2, της ΣΤ' Δημοτικού με 3, της Α' Γυμνασίου με την 4 και της Β' Γυμνασίου με την τιμή 5. Ο αριθμός των αδερφιών λάμβανε την αντίστοιχη τιμή.

Όσον αφορά την εργασία των γονέων, οι άνεργοι πατεράδες και αντίστοιχα οι νοικοκυρές μητέρες έλαβαν την τιμή 0, οι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες και γεωργοί την τιμή 1, οι έμποροι, υπάλληλοι και ειδικευμένοι εργάτες κωδικοποιήθηκαν με την τιμή 2, τα διευθυντικά στελέχη ή οι επιστήμονες με 3 και τέλος οι συνταξιούχοι με 4. Τέλος, γονείς που έχουν φοιτήσει έως και το Δημοτικό ή το Γυμνάσιο κωδικοποιήθηκαν με την τιμή 1, οι απόφοιτοι Λυκείου ή Τεχνικής Σχολής με 2, ενώ οι απόφοιτοι Πανεπιστημίου ή ΑΤΕΙ με την τιμή 3.

7.2. Εργαλεία

Για τους σκοπούς της έρευνας κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο 8 ερωτήσεων κλειστού και 2 ερωτήσεων ανοιχτού τύπου. Για την κατασκευή του ερωτηματολογίου αξιοποιήθηκαν σχετικές έρευνες για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών (Θωίδης, 2000, Furtner-Kallmuntzer, HossI, Janke, Kellermann & Lipski, 2002, Zabriskie & McCormick, 2001). Στη συνέχεια, και μετά τη συλλογή των δεδομένων, οι απαντήσεις των ανοιχτού τύπου ερωτήσεων κατηγοριοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν. Η πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου αφορούσε τη συμπλήρωση συγκεκριμένων δημογραφικών στοιχείων του δείγματος της έρευνας και συγκεκριμένα το φύλο των παιδιών, την τάξη τους, τον αριθμό των αδερφιών τους, το αν φοιτούν στο ολόημερο σχολείο, το επίπεδο εκπαίδευσης και το επάγγελμα του κάθε γονέα, καθώς και τον αριθμό των εργαζόμενων γονέων της οικογένειας. Όπως προαναφέρθηκε, ακολούθησε το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου με 10 ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου.

Επιπλέον, κατά την πιλοτική έρευνα που εφαρμόστηκε, τα αποτελέσματα ενός ερωτηματολογίου ήταν τα ίδια σε επαναλαμβανόμενες μετρήσεις κάτω από τις ίδιες ερευνητικές συνθήκες, συνεπώς η έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί αξιόπιστη. Ο δείκτης αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου στο συγκεκριμένο δείγμα είναι $\alpha: .75$ (Cronbach's Alpha). Αναφορικά με τη δομή, το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε ακριβείς ερωτήσεις, λεπτομέρειες και πληροφορίες, ενώ δεν υπήρχαν απώλειες στο δείγμα.

Επίσης, το ερωτηματολόγιο ως ερευνητικό εργαλείο αποτρέπει την πιθανότητα εκδήλωσης προκατάληψης ή προδιάθεσης και εξασφαλίζει την ανωνυμία του δείγματος, ωστόσο αποτελεί μειονέκτημα στην περίπτωση κατά την οποία συγκεκριμένες ερωτήσεις απαιτούν διευκρινιστικές επισημάνσεις. Προκειμένου να αποφευχθεί αυτό και δεδομένης της ηλικίας του δείγματος, ορισμένες ερωτήσεις συνοδεύονταν από διευκρινίσεις και επεξηγήσεις εντός παρενθέσεων. Τέλος, στους περιορισμούς της έρευνας συμπεριλαμβάνεται και η αδυναμία ελέγχου της ειλικρίνειας των ερωτηθέντων.

Όσον αφορά μελλοντικές έρευνες, προτείνεται η αξιολόγηση της γονεϊκής εμπλοκής σε εξωσχολικό και οικογενειακό χρόνο των παιδιών με δείγμα τους ίδιους τους γονείς, προκειμένου να εξεταστεί το θέμα από την προσωπική τους οπτική. Εναλλακτικά, ερευνητικό ενδιαφέρον θα παρουσίαζε η σύγκριση των αποτελεσμάτων σχετικά με τον βαθμό της γονεϊκής εμπλοκής στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών ανάμεσα σε οικογένειες σε επαρχία και σε μεγάλο αστικό κέντρο της χώρας.

7.2.1. Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου των Παιδιών

7.2.1.1. Το είδος των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Η ερώτηση 1 του κύριου μέρους του ερωτηματολογίου αφορούσε τη συμμετοχή των παιδιών σε 6 διαφορετικές κατηγορίες δραστηριοτήτων με πολιτιστικό (αθλητικές δραστηριότητες, κατηχητικό, πρόσκοποι, καλλιτεχνικές δραστηριότητες) και επιμορφωτικό περιεχόμενο (ξένες γλώσσες, φροντιστήριο για το σχολείο). Ζητήθηκε από τα παιδιά να δηλώσουν σε ποια ή ποιες δραστηριότητες από τις παραπάνω διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους.

7.2.1.2. Λόγοι συμμετοχής σε δραστηριότητες. Στην ερώτηση 2 διερευνήθηκαν οι συνηθέστεροι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά συμμετέχουν σε δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Κλήθηκαν λοιπόν να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους αναφορικά με τον λόγο για τον οποίο προτιμούν να ασχολούνται με συγκεκριμένες δραστηριότητες, μέσα από 5βάθμια κλίμακα, όπου 0=Καθόλου σημαντικός λόγος, 1=Λίγο σημαντικός λόγος, 2=Ούτε σημαντικός, ούτε ασήμαντος λόγος, 3=Αρκετά σημαντικός λόγος και 4=Πολύ σημαντικός λόγος. Οι λόγοι που αναφέρθηκαν ήταν η χάρη απέναντι στους γονείς, η ικανότητα να κάνουν τη δραστηριότητα καλά, η

ευχαρίστηση, η ξεκούραση, η επαφή με άλλα παιδιά, η κατανόηση του εαυτού και η εντύπωση που δίνουν στους άλλους.

7.2.1.3. Συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Στην ερώτηση 4 του ερωτηματολογίου παρατέθηκαν κάποιες καθημερινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (διάβασμα, μουσική, αθλητισμός, παιχνίδι, περίπατοι, εικαστικά) με σκοπό τη διερεύνηση της συχνότητας της συμμετοχής των παιδιών σε αυτές. Τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν βάσει της κλίμακας 5 βαθμίδων Likert, σύμφωνα με την οποία 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2=Μερικές φορές, 3=Συχνά και 4=Κάθε μέρα.

7.2.2. Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Δραστηριοτήτων Ελεύθερου Χρόνου

7.2.2.1. Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου. Στην ερώτηση 3, ζητήθηκε από τα παιδιά να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους σχετικά με τις λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου, ομοίως μέσω της κλίμακας Likert, όπου 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2=Μερικές φορές, 3=Συχνά και 4=Κάθε μέρα. Οι λειτουργίες που αναφέρθηκαν αφορούσαν στη δημιουργία-μάθηση, τη χαλάρωση-ξεκούραση, τη διασκέδαση-ψυχαγωγία και την κοινωνικότητα.

7.2.2.2. Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Μέσω της 5^{ης} ερώτησης διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ του βαθμού εμπλοκής των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και της ανάπτυξης του αυτοπροσδιορισμού τους μέσω αυτής της συμμετοχής. Τα παιδιά εξέθεσαν τον βαθμό συμφωνίας τους με προτάσεις που αφορούσαν στο στοιχείο της αυτοδιαχείρισης του ελεύθερου χρόνου τους («Κάνω αυτό που μου αρέσει», «Νιώθω καλά ακόμα και όταν δεν κάνω τίποτα», «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω», «Αποφασίζω μόνη/ος μου τι θα κάνω»), αλλά και με προτάσεις που απέρριπταν το εν λόγω στοιχείο («Προτιμώ να πηγαίνω σχολείο, παρά να έχω ελεύθερο χρόνο», «Ο ελεύθερός μου χρόνος δεν μου φτάνει», «Βαριέμαι», «Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλεύει», «Αποφασίζουν οι γονείς μου για εμένα»). Οι απαντήσεις βασίστηκαν και στη συγκεκριμένη ερώτηση στην κλίμακα Likert.

7.2.3. Σχέση Ελεύθερου Χρόνου-Σχολείου

7.2.3.1. Αυτοαξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών. Η ερώτηση 6 ζητούσε από τους μαθητές να αυτοαξιολογήσουν τη σχολική τους επίδοση με κριτήριο τους βαθμούς τους συγκριτικά με αυτούς των συμμαθητών τους και να δηλώσουν εάν ανήκουν στους «καλούς μαθητές» ή στους «λιγότερο καλούς μαθητές». Σκοπός της ερώτησης ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και της σχολικής τους επίδοσης.

7.2.4. Γονεϊκή Εμπλοκή

7.2.4.1. Η συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών. Μέσα από την ερώτηση 7 επιχειρήθηκε η διερεύνηση του τρόπου εμπλοκής των γονέων σε δραστηριότητες των παιδιών που αφορούν το σχολείο. Ειδικότερα, οι μαθητές κλήθηκαν να δηλώσουν τη συχνότητα συμμετοχής των γονέων τους σε δραστηριότητες, όπως η παροχή βοήθειας στις κατ'οίκον εργασίες, ο έλεγχος των σχολικών εργασιών, η κατά μόνας ή συμμετοχική προετοιμασία των παιδιών για το σχολείο και η συζήτηση με τους γονείς για σχολικά θέματα. Ομοίως, σύμφωνα με την κλίμακα, 0=Ποτέ, 1=Σπάνια, 2=Μερικές φορές, 3= Συχνά και 4=Κάθε μέρα.

7.2.4.2. Η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Η ερώτηση 10 επιχειρήσε τη διερεύνηση της συχνότητας της γονεϊκής συμμετοχής σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Οι προτάσεις με θετικό περιεχόμενο που σχετίζονται με τη συμμετοχή τους αφορούσαν τα ερεθίσματα-συμβουλές που δέχονται τα παιδιά από τους γονείς τους, τη συζήτηση μαζί τους αναφορικά με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, την αναγνώριση της καλής επίδοσης των παιδιών σε δραστηριότητες, τη συνοδεία των παιδιών σε δραστηριότητες/συναντήσεις, καθώς και την παροχή γνώσεων για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα ενδιαφέροντος. Οι προτάσεις με λιγότερο θετικό περιεχόμενο που σχετίζονται με τη γονεϊκή συμμετοχή αφορούσαν στην έμφαση που δίνουν οι γονείς σε συγκεκριμένες δραστηριότητες σχετικά με την τήρηση ωραρίου και τον προγραμματισμό, την απαγόρευση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων με τις οποίες δεν συμφωνούν, όπως και τη μη στήριξη δραστηριοτήτων με υψηλό κόστος. Σημειωτέον πως το τελευταίο εν μέρει

δικαιολογείται δεδομένης της οικονομικής κατάστασης ορισμένων οικογενειών. Οι απαντήσεις βασίστηκαν και εδώ στην 5βάθμια κλίμακα Likert.

7.2.4.3. Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου που μοιράζονται τα παιδιά με τους γονείς τους. Στην ερώτηση 8 επιχειρήθηκε η διερεύνηση της ύπαρξης κοινών δραστηριοτήτων τις οποίες μοιράζονται τα παιδιά τόσο με τον κάθε γονέα ξεχωριστά, όσο και με τους δύο μαζί. Τα παιδιά κλήθηκαν να επιλέξουν είτε το «Όχι», σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ασχολούνται μόνοι τους με δικές τους δραστηριότητες, είτε το «Ναι», σε περιπτώσεις κατά τις οποίες πραγματοποιούν κοινές δραστηριότητες με τους γονείς τους κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Στη συνέχεια, δήλωναν στην κατάλληλη στήλη την κοινή δραστηριότητα με τον πατέρα, την κοινή δραστηριότητα με τη μητέρα και την κοινή δραστηριότητα και με τους δύο γονείς.

7.2.4.4. Κοινά ενδιαφέροντα και θέματα που έχουν τα παιδιά με τους γονείς τους. Ομοίως με την 8, ζητήθηκε από τα παιδιά να σημειώσουν την επιλογή «Όχι» στην ερώτηση 9, στην περίπτωση κατά την οποία έχουν αποκλειστικά δικά τους ενδιαφέροντα την επιλογή «Ναι», για όσους έχουν κοινά ενδιαφέροντα με τους γονείς τους. Να σημειωθεί ότι η εκφώνηση της ερώτησης 9 είναι επεξηγηματική, καθώς διευκρινίζει μέσα σε παρένθεση το γενικότερο είδος των ενδιαφερόντων που μπορεί να σημειωθεί από τα παιδιά (σπορ, πολιτισμός κ.ά.) Ακολούθως, τα παιδιά της δεύτερης επιλογής σημείωναν τα κοινά ενδιαφέροντα με τον πατέρα, τα κοινά ενδιαφέροντα με τη μητέρα, αλλά και με τους δύο γονείς. Στόχος της ερώτησης ήταν η διερεύνηση της ύπαρξης κοινών ενδιαφερόντων μεταξύ παιδιών και γονέων.

7.3. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε σε 300 μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου. Η επιλογή των μαθητών έγινε με βάση τη δυνατότητα πρόσβασης στα εν δυνάμει υποκείμενα. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, τα δεδομένα συλλέχθηκαν και εισήχθησαν στο πρόγραμμα στατιστικής IBM SPSS 24.0. (Armonk, NY: IBM Corp.), μέσω του οποίου πραγματοποιήθηκε η στατιστική επεξεργασία τους.

8. Αποτελέσματα

8.1. Συμμετοχή και Διάθεση του Εξωσχολικού Χρόνου σε Τυπικές Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου

8.1.1. Συχνότητα συμμετοχής

Αναφορικά με τη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε τυπικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, η πλειονότητα παρακολουθεί μαθήματα ξένων γλωσσών, σε ποσοστό 83.3%, ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά η συμμετοχή των μαθητών σε αθλητικές δραστηριότητες (76.3%). Οι αμέσως επόμενες προτιμώμενες δραστηριότητες είναι οι καλλιτεχνικές, το κατηχητικό και η παρακολούθηση σχολικών μαθημάτων σε φροντιστήριο. Η συμμετοχή στους προσκόπους καταλαμβάνει ελάχιστο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού των παιδιών.

Για να διερευνηθεί αν οι απόψεις των υποκειμένων διαφοροποιούνται ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, εφαρμόστηκε το κριτήριο χ^2 . Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική συνάφεια μεταξύ του φύλου και της συμμετοχής σε αθλητικές δραστηριότητες ($\chi^2= 6.263$, $df=1$, $p=.014$). Ειδικότερα, το 82.4% των αγοριών και το 70.1% των κοριτσιών απάντησαν ότι συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες.

Βρέθηκε επίσης στατιστικώς σημαντική συνάφεια ανάμεσα στη βαθμίδα φοίτησης των παιδιών και τη συμμετοχή τους σε αθλητικές δραστηριότητες ($\chi^2= 8.866$, $df= 1$, $p=.003$). Η ανάλυση έδειξε πως οι μαθητές του Δημοτικού εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής σε αθλητικές δραστηριότητες (81.5%), σε σύγκριση με τους μαθητές του Γυμνασίου (66.0%).

Ειδικότερα, όσον αφορά την τάξη, ο έλεγχος χ^2 εμφάνισε διαφοροποιήσεις μεταξύ των απαντήσεων των μαθητών. Η συμμετοχή των μαθητών σε αθλητικές δραστηριότητες αποτέλεσε τον δείκτη που εμφάνισε στατιστικά σημαντική διαφορά ($\chi^2= 9.115$, $df= 2$, $p=.010$), όπου οι μαθητές Γ' και Δ' Δημοτικού συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής (83.0%), ακολούθησαν οι μαθητές Ε' και ΣΤ' Δημοτικού (80.0%), ενώ οι μαθητές Α' και Β' Γυμνασίου παρουσίασαν μικρότερο ποσοστό συμμετοχής σε αθλητικές δραστηριότητες (66.0%).

Ομοίως, αναφορικά με τη βαθμίδα φοίτησης των μαθητών, παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις ως προς την παρακολούθηση μαθημάτων σε φροντιστήρια ($\chi^2= 24.750$, $df= 1$, $p= .000$), όπου το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών του Γυμνασίου πηγαίνουν στο φροντιστήριο (43.0%), ενώ οι μαθητές του Δημοτικού εμφάνισαν μικρό ποσοστό συμμετοχής στην εν λόγω δραστηριότητα (16.5%).

Αναλυτικότερα, παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των μαθητών σε σχέση με την τάξη φοίτησης και την παρακολούθηση φροντιστηριακών μαθημάτων ($\chi^2= 25.411$, $df= 2$, $p= .000$). Το 43.0% των μαθητών Α' και Β' Γυμνασίου πηγαίνει στο φροντιστήριο, ενώ μόλις το 19.0% των μαθητών Ε' και ΣΤ' και το 14.0% των μαθητών Γ' και Δ' Δημοτικού παρακολουθεί φροντιστηριακά μαθήματα.

Βρέθηκε επίσης στατιστικώς σημαντική συνάφεια ανάμεσα στο επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και στη συμμετοχή των παιδιών σε αθλητικές δραστηριότητες. Ειδικότερα, όσον αφορά στη συνάφεια με το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα ($\chi^2=6.661$, $df=2$, $p=.038$), το 80.0% των παιδιών με πατέρα ανώτερου επιπέδου εκπαίδευσης συμμετείχε σε αθλητικές δραστηριότητες. Με μικρή διαφορά ακολούθησαν τα παιδιά με πατέρα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης (76.7%), ενώ με μεγαλύτερη διαφορά αυτά με πατέρα χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης (56.0%). Όσον αφορά στη συνάφεια με το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας ($\chi^2=8.319$, $df=2$, $p=.017$), το 83.2% των παιδιών με μητέρα ανώτερου, το 70.8% των παιδιών με μητέρα μεσαίου και το 64.5% αυτών με μητέρα χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης συμμετείχαν σε αθλητικές δραστηριότητες.

Επιπρόσθετα, η παρακολούθηση από τα παιδιά μαθημάτων ξένων γλωσσών παρουσίασε στατιστικά σημαντική συνάφεια με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τη συνάφεια του επιπέδου εκπαίδευσης του πατέρα με την παρούσα δραστηριότητα ($\chi^2= 25.354$, $df=2$, $p=.000$), το 88.8% των παιδιών με πατέρα ανώτερου και το 48.0% αυτών με πατέρα χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης παρακολουθούσαν μαθήματα ξένων γλωσσών. Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας ($\chi^2= 25.663$, $df=2$, $p=.000$), το 88.6% των παιδιών με μητέρα με υψηλό και το 51.6% των παιδιών με μητέρα χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης παρακολουθούσαν μαθήματα ξένων γλωσσών.

8.1.2. Λόγος συμμετοχής σε δραστηριότητες

Στην ερώτηση 2 «Ασχολούμαι με αυτήν τη δραστηριότητα γιατί...» εμφανίστηκε η προσωπική ευχαρίστηση των παιδιών ως ο σημαντικότερος λόγος συμμετοχής και πραγματοποίησης της δραστηριότητας που δηλώθηκε στην ερώτηση 1, με $M.O.= 3.42$. Τη δεύτερη θέση κατείχε το κίνητρο της μάθησης για τον εαυτό, καθώς και της κοινωνικής επαφής με άλλα παιδιά, με $M.O.= 2.96$. Ακολούθησε ο λόγος της επίτευξης της δραστηριότητας ($M.O.= 2.68$), καθώς και της χαλάρωσης/ξεκούρασης ($M.O.= 2.65$). Τέλος, ίσους μέσους όρους συγκέντρωσαν η εντύπωση των παιδιών προς τους άλλους ως λόγος συμμετοχής, καθώς και η χάρη απέναντι στους γονείς ($M.O.= .93$).

Ο έλεγχος t για δύο συζευγμένα δείγματα έδειξε στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των τιμών του φύλου και του λόγου ενασχόλησης με την επιλεγόμενη δραστηριότητα ($t=-2.236$, $df=298$, $p= .026$). Ειδικότερα, τα αγόρια ($M.O.= 1.09$ και $T.A.= 1.388$) συμφώνησαν σε μεγαλύτερο βαθμό με την πρόταση ότι κάνουν χάρη στους γονείς, συγκριτικά με τα κορίτσια ($M.O.= .76$, $T.A.= 1.208$). Επίσης παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ως προς το φύλο και τη μάθηση για τον εαυτό ($t=2.059$, $df=298$, $p= .040$), με τα κορίτσια να συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O.= 3.10$, $T.A.= 1.133$), σε σχέση με τα αγόρια ($M.O.= 2.82$, $T.A.= 1.259$).

Ο παραμετρικός έλεγχος t -test έδειξε επίσης στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις των παιδιών ανάμεσα στη σχολική βαθμίδα και την πρόταση: «Ασχολούμαι με τη δραστηριότητα γιατί μπορώ να την κάνω καλά» ($t=2.089$, $df=298$, $p= .038$), καθώς οι μαθητές του Δημοτικού συμφώνησαν σε μεγαλύτερο βαθμό με την πρόταση αυτή ($M.O.= 2.78$, $T.A.= 1.105$) απ'ό,τι οι μαθητές του Γυμνασίου ($M.O.= 2.49$, $T.A.= 1.133$).

Για να διερευνηθεί αν το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων διαφοροποιεί απαντήσεις των παιδιών εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας και με εξαρτημένη μεταβλητή τη μάθηση για τον εαυτό έδειξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις των μαθητών ($F= 3.223$, $p= .041$). Ειδικότερα, τα παιδιά που προέρχονταν από οικογένεια με μητέρα χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης θεώρησαν σε σημαντικά μικρότερο βαθμό τη μάθηση για τον εαυτό ως σημαντικό λόγο ενασχόλησης με τη

συγκεκριμένη δραστηριότητα ($M.O. = 2.45$, $T.A. = 1.502$) από τα παιδιά με μητέρες ανώτερου ($M.O. = 2.98$, $T.A. = 1.100$) και μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O. = 3.06$, $T.A. = 1.225$).

8.1.3. Συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Στην ερώτηση 4 του ερωτηματολογίου διερευνήθηκε η συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε καθημερινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Τον υψηλότερο μέσο όρο ($M.O. = 3.55$) παρουσίασε η δήλωση ότι η παρέα με φίλους αποτελεί τη δραστηριότητα εκείνη που πραγματοποιούν πιο συχνά, όπως επίσης και η παρακολούθηση τηλεόρασης ($M.O. = 3.12$) και η ακρόαση μουσικής ($M.O. = 3.11$). Με μέσο όρο που ξεπερνά το 2, τα παιδιά δήλωσαν τη συχνότητα συμμετοχής τους σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με το παιχνίδι στο σπίτι ($M.O. = 2.87$), τους περιπάτους και την ποδηλασία ($M.O. = 2.77$), τον αθλητισμό ($M.O. = 2.69$), το παιχνίδι στη γειτονιά ($M.O. = 2.54$), την τηλεφωνική επικοινωνία ($M.O. = 2.38$), τα ηλεκτρονικά παιχνίδια ($M.O. = 2.28$), καθώς και την ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων ή περιοδικών ($M.O. = 2.08$). Ακολούθησαν οι δραστηριότητες ζωγραφικής και χειροτεχνιών ($M.O. = 1.92$), το τραγούδι και η μουσική ($M.O. = 1.70$), η παρακολούθηση αθλητικών εκδηλώσεων και συναυλιών ($M.O. = 1.65$), οι επισκέψεις σε θέατρο και κινηματογράφο ($M.O. = 1.54$), η παρακολούθηση μαθημάτων χορού ($M.O. = 1.27$), καθώς και οι επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις ($M.O. = 1.07$). Οι επισκέψεις σε internet café συγκέντρωσαν τη μικρότερη συμμετοχή των παιδιών, με μέσο όρο μικρότερο του ενός ($M.O. = .99$).

Πίνακας 2: Συμμετοχή σε δραστηριότητες

	<i>N</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
Κάνω παρέα με φίλους	300	3.55	.810
Βλέπω τηλεόραση	300	3.12	1.026
Ακούω μουσική	300	3.11	1.096
Παίζω στο σπίτι	300	2.87	1.158
Κάνω περιπάτους, ποδήλατο	300	2.77	1.031
Αθλούμαι, κάνω σπορ, πολεμικές τέχνες	300	2.69	1.350

Παίζω στη γειτονιά	300	2.54	1.241
Μιλώ στο τηλέφωνο	298	2.38	1.300
Παίζω ηλεκτρονικά παιχνίδια	300	2.28	1.309
Διαβάζω εξωσχολικά βιβλία, περιοδικά	300	2.08	1.139
Κάνω χειροτεχνίες, ζωγραφίζω	300	1.92	1.334
Παίζω μουσική, τραγουδάω	300	1.70	1.482
Παρακολουθώ συναυλίες, αθλητικές εκδηλώσεις	300	1.65	1.077
Πηγαίνω κινηματογράφο, θέατρο	300	1.54	.933
Πηγαίνω χορό	300	1.27	1.571
Πηγαίνω σε εκθέσεις, μουσεία	300	1.07	.986
Πηγαίνω σε internet café	300	.99	1.303

Αναφορικά με το φύλο, επειδή οι τιμές των μεταβλητών δεν ακολουθούσαν κανονική κατανομή στις ομάδες αγοριών και κοριτσιών στους παράγοντες «Εξωτερικές δραστηριότητες» και «Ηλεκτρονικά μέσα-MME», για αυτούς τους δύο παράγοντες πραγματοποιήσα τον έλεγχο των Mann Whithney, ενώ για τους άλλους δύο παράγοντες εφάρμοσα t-test ανεξάρτητων δειγμάτων. Ο έλεγχος t-test για τον παράγοντα «Πολιτιστικές και καλλιτεχνικές

δραστηριότητες» έδειξε σημαντική την επίδραση του φύλου. Ο Μ.Ο. της συμμετοχής των κοριτσιών σε αυτές τις δραστηριότητες ($M.O.= 2.10$, $T.A.= .922$) είναι σημαντικά υψηλότερος ($t=5.290$, $df=401$, $p=.000$) από αυτόν των αγοριών ($M.O.= 1.64$, $T.A.= .805$). Αναφορικά με τις δραστηριότητες παιχνιδιού, δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στους Μ.Ο. της συμμετοχής αγοριών και κοριτσιών ($t = -1.232$, $df= 339$, $p>.05$). Ο έλεγχος Mann Whithney έδειξε ότι ο Μ.Ο. ενασχόλησης των αγοριών με ηλεκτρονικά μέσα-MME ($M.O.=2.40$, $T.A.=1.191$) είναι στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερος ($U=13939.5$, $Z= -5.302$, $p=.000$) από τον αντίστοιχο Μ.Ο. συμμετοχής των κοριτσιών ($M.O.=1.83$, $T.A.=.984$), ενώ δεν έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στους μέσους όρους της συχνότητας άσκησης εξωτερικών δραστηριοτήτων από αγόρια και κορίτσια ($U= 18606.0$, $Z= -0.939$, $p>.05$).

Ο έλεγχος ANOVA, με ανεξάρτητη μεταβλητή το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και με εξαρτημένη μεταβλητή τη συχνότητα συμμετοχής σε καθημερινές δραστηριότητες, κατέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις των παιδιών ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και τη συχνότητα των συμμετεχόντων ανάγνωσης εξωσχολικών βιβλίων και περιοδικών ($F=3.362$, $p= .036$ για παιδιά με πατέρα υψηλού επιπέδου και $F=4.331$, $p= .014$ για παιδιά με μητέρα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης). Ειδικότερα, τα παιδιά με γονείς υψηλού και μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης έτειναν να εμπλέκονται με σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα στην ανάγνωση βιβλίων ($M.O.= 2.14$, $T.A.= 1.098$ βάσει επιπέδου του πατέρα και $M.O.= 2.15$, $T.A.= 1.186$ βάσει επιπέδου της μητέρας), σε σύγκριση με αυτά που προέρχονταν από πατεράδες ($M.O.= 1.52$, $T.A.= 1.295$) και μητέρες ($M.O.= 1.52$, $T.A.= 1.235$) χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης.

Επίσης, η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) έδειξε σημαντική την κύρια επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης των γονέων στη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε αθλήματα ($F=3.464$, $p= .033$ για παιδιά με πατέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και $F=7.184$, $p= .001$ για παιδιά με μητέρα αντίστοιχου επιπέδου). Ειδικότερα, παιδιά προερχόμενα από οικογένειες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης παρουσίασαν μεγαλύτερη συχνότητα συμμετοχής σε αθλήματα ($M.O.= 2.92$, $T.A.= 1.235$ βάσει του επιπέδου του πατέρα και $M.O.= 2.97$, $T.A.= 1.179$ βάσει του επιπέδου της μητέρας), σε σχέση με αυτά που προέρχονταν από μεσαία ($M.O.= 2.55$,

$T.A. = 1.398$ επίπεδα εκπαίδευσης πατέρα και $M.O. = 2.44$, $T.A. = 1.448$ επίπεδα μητέρας) και χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης ($M.O. = 2.36$, $T.A. = 1.469$ επιπέδου πατέρα και $M.O. = 2.26$, $T.A. = 1.460$ επιπέδου μητέρας).

Ακόμα, από την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και τη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες ποδηλασίας και περιπάτων ($F=4.594, p=.011$ και $F=3.431, p=.034$) με $M.O.= 2.87$ και $T.A.= 1.041$ των παιδιών με πατέρα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης και $M.O.= 2.86$ και $T.A.= 1.031$ με μητέρα αντίστοιχου επιπέδου. Ακολούθησαν σε συχνότητα συμμετοχής τα παιδιά προερχόμενα από περιβάλλοντα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O.= 2.76$, $T.A.= .954$ βάσει επιπέδου του πατέρα και $M.O.= 2.79$, $T.A.= .990$ βάσει επιπέδου της μητέρας) και στη συνέχεια αυτά που προέρχονταν από περιβάλλοντα χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O.= 2.20$, $T.A.= 1.190$ με βάση το επίπεδο του πατέρα και $M.O.= 2.32$, $T.A.= 1.137$ με βάση αυτό της μητέρας).

Επιπλέον, από τον έλεγχο ANOVA προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και τη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε παιχνίδια στη γειτονιά ($F=3.066, p=.048$ και $F=3.893, p=.021$). Συγκεκριμένα, τα παιδιά με γονείς μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης παρουσίασαν μεγαλύτερη συχνότητα συμμετοχής στις εν λόγω δραστηριότητες ($M.O.= 2.71$, $T.A.= 1.189$ των παιδιών με πατέρα μεσαίου και $M.O.= 2.77$, $T.A.= 1.200$ με μητέρα αντίστοιχου επιπέδου). Έπονται σε συχνότητα τα παιδιά χαμηλού οικογενειακού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O.= 2.52$, $T.A.= 1.358$ βάσει του επιπέδου του πατέρα και $M.O.= 2.61$, $T.A.= 1.256$ βάσει αυτού της μητέρας), ενώ τα παιδιά με γονείς υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης σημείωσαν $M.O.$ συχνότητας συμμετοχής = 2.34 με $T.A.= 1.258$ με βάση το επίπεδο του πατέρα και $M.O.= 2.35$ με $T.A.= 1.246$ με βάση αυτό της μητέρας.

Τέλος, εντοπίστηκε σημαντική επίδραση του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης της μητέρας ($M.O.= 1.19$, $T.A.= .949$) στη συχνότητα συμμετοχής των παιδιών σε «πολιτιστικές δραστηριότητες» και συγκεκριμένα σε επισκέψεις σε εκθέσεις και μουσεία ($F= 3.090, p=.047$), συγκριτικά με αυτά που προέρχονταν από μητέρες μεσαίου ($M.O.= .98$, $T.A.= 1.012$) και χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O.= .77$, $T.A.= .990$).

8.2. Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Δραστηριοτήτων Ελεύθερου Χρόνου

8.2.1. Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου

Τα αποτελέσματα της ερώτησης 3 του ερωτηματολογίου αναφορικά με τις λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου έδειξαν ότι για την πλειονότητα των συμμετεχόντων ο ελεύθερος χρόνος δρα ψυχαγωγικά ($M.O. = 3.11$). Ακολούθησαν στις επιλογές των παιδιών η λειτουργία της ξεκούρασης και χαλάρωσης που επιτελεί ο ελεύθερος χρόνος ($M.O. = 2.81$) και αυτή της δημιουργικότητας και μάθησης ($M.O. = 2.57$), ενώ η λειτουργία της συναναστροφής με φίλους και της κοινωνικότητας συγκέντρωσε τον ελάχιστο μέσο όρο απαντήσεων του συνόλου των συμμετεχόντων ($M.O. = 2.41$).

Πίνακας 3: Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
Να διασκεδάζω και να ψυχαγωγούμαι (n=299)	3.11	1.007
Να χαλαρώνω και να ξεκουράζομαι (n=300)	2.81	1.006
Να δημιουργώ και να μαθαίνω (n=300)	2.57	1.195
Να γνωρίζω καινούργιους φίλους (n=300)	2.41	1.222

Η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) παρουσίασε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων και την επιθυμία των παιδιών για δημιουργία-μάθηση ($F = 5.543$, $p = .004$ με $M.O. = 2.73$ και $T.A. = 1.141$ για τον πατέρα με υψηλό και $F = 5.954$, $p = .003$ με $M.O. = 2.74$ και $T.A. = 1.091$ για τη μητέρα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης).

8.2.2. Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών

Όσον αφορά το στοιχείο του αυτοπροσδιορισμού κατά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, το δείγμα δήλωσε ότι κάνει αυτό που επιθυμεί ($M.O.= 3.23$). Ακολούθησαν απαντήσεις σχετικά με την αυτονομία των παιδιών κατά τη λήψη αποφάσεων ($M.O.= 2.38$), τον εκ των προτέρων προγραμματισμό των δραστηριοτήτων τους ($M.O.= 2.35$), καθώς και την έλλειψη ελεύθερου χρόνου ($M.O.= 2.08$). Ο μέσος όρος των ακόλουθων απαντήσεων κυμάνθηκε κάτω του 2 και αφορούσαν στην ανάγκη ύπαρξης για τα παιδιά ενός προσώπου που θα τα συμβουλεύει ($M.O.= 1.90$), στην ανία που αισθάνονται ($M.O.= 1.79$), στη λήψη αποφάσεων από πλευράς γονέων ($M.O.= 1.74$) και στην ευχάριστη αίσθηση που έχουν ακόμα και όταν δεν κάνουν τίποτα ($M.O.= 1.45$). Τέλος, ακολούθησε η πρόταση που συγκέντρωσε τον μικρότερο μέσο όρο θετικών απαντήσεων των παιδιών σχετικά με την προτίμησή τους να πηγαίνουν σχολείο, παρά να έχουν ελεύθερο χρόνο ($M.O.= 1.24$).

Πίνακας 4: Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
Κάνω αυτό που μου αρέσει (n=300)	3.23	.930
Αποφασίζω μόνη/ος μου τι θα κάνω (n=300)	2.38	1.297
Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω (n=300)	2.35	1.317
Ο ελεύθερός μου χρόνος δεν μου φτάνει (n=300)	2.08	1.225
Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλεύει (n=300)	1.90	1.260
Βαριέμαι (n=300)	1.79	1.250

Αποφασίζουν οι γονείς μου για εμένα (n=300)	1.74	1.304
Νιώθω καλά ακόμα και όταν δεν κάνω τίποτα (n=300)	1.45	1.332
Προτιμώ να πηγαίνω σχολείο παρά να έχω ελεύθερο χρόνο(n=300)	1.24	1.281

Αναφορικά με το φύλο, παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντικά σχέση ανάμεσα σε αυτό και τις δηλώσεις που είναι σχετικές με τον αυτοπροσδιορισμό των παιδιών κατά τον ελεύθερο χρόνο. Συγκεκριμένα, από τον έλεγχο t προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ως προς το φύλο και το αίσθημα ανίας ($t = -2.008$, $df=298$, $p=.046$), καθώς τον μεγαλύτερο μέσο όρο συγκέντρωσαν τα αγόρια ($M.O.=1.93$, $T.A.=1.255$), τα οποία δήλωσαν ότι αισθάνονται ανία κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, συγκριτικά με τα κορίτσια ($M.O.= 1.65$, $T.A.=1.232$). Επίσης, στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίστηκε ανάμεσα στο φύλο και τη λήψη αποφάσεων από τους γονείς αναφορικά με τη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου ($t=-2.165$, $df=298$, $p=.031$), όπου τα αγόρια κατέχουν επίσης τον μεγαλύτερο μέσο όρο ($M.O.=1.90$, $T.A.=1.247$), καθώς οι γονείς τους λαμβάνουν τις αποφάσεις διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου τους, σε σύγκριση με τα κορίτσια ($M.O.= 1.57$, $T.A.=1.345$).

Η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) εμφάνισε διαφοροποίηση στις απαντήσεις των μαθητών ως προς την προτίμηση του σχολείου με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα ($F= 3.341$, $p= .037$). Ειδικότερα, τα παιδιά με πατέρα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης συμφώνησαν με την πρόταση: «Προτιμώ να πηγαίνω σχολείο, παρά να έχω ελεύθερο χρόνο» ($M.O.= 1.41$, $T.A.= 1.347$), συγκριτικά με αυτά με πατέρα χαμηλού ($M.O.= 1.36$, $T.A.= 1.440$) και υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O.= 1.02$, $T.A.= 1.136$). Ο ίδιος έλεγχος έδειξε πως το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα διαφοροποιεί τον εκ των προτέρων προγραμματισμό από τα παιδιά για το τι θα κάνουν στον ελεύθερο χρόνο τους ($F= 3.210$, $p= .012$). Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά με πατέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης συμφώνησαν με

την πρόταση: «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω» ($M.O. = 2.43$, $T.A. = 1.291$), σε σύγκριση με τα παιδιά με πατέρα μεσαίου ($M.O. = 2.39$, $T.A. = 1.294$) και χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O. = 1.72$, $T.A. = 1.458$).

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας, από την ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ως προς αυτό και την ευχαρίστηση που αισθάνονται τα παιδιά ακόμα και όταν δεν απασχολούνται με κάτι ($F = 4.206$, $p = .016$). Επεξηγηματικά, παιδιά με μητέρες χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης συμφώνησαν περισσότερο με την πρόταση: «Νιώθω καλά ακόμα και όταν δεν κάνω τίποτα» ($M.O. = 1.94$, $T.A. = 1.569$). Ακολούθησαν τα παιδιά με μητέρα μεσαίου, τα οποία συμφώνησαν με την εν λόγω θέση ($M.O. = 1.57$, $T.A. = 1.383$) και αυτά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης ($M.O. = 1.26$, $T.A. = 1.203$).

Για να διαπιστωθεί εάν οι μεταβλητές της ερώτησης αυτής σχετίζονται μεταξύ τους, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτιση Pearsonr. Ο έλεγχος που πραγματοποιήθηκε έδειξε σημαντικές θετικές συσχετίσεις σε δύο ζεύγη μεταβλητών. Ειδικότερα, μεταξύ της λήψης αποφάσεων από τους γονείς σχετικά με το τι θα κάνουν τα παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους και της ανάγκης των τελευταίων για συμβουλές ($r = .299^{**}$, $p = .000$), καθώς και του εκ των προτέρων προγραμματισμού του τι θα κάνουν τα παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους και της ανάγκης που αυτά αισθάνονται για συμβουλές ($r = .255^{**}$, $p = .000$). Αναφορικά με την ίδια ερώτηση, ο έλεγχος κατέδειξε αρνητική συσχέτιση μεταξύ της ανεξάρτητης λήψης αποφάσεων από τα ίδια τα παιδιά για τον ελεύθερο χρόνο τους και της λήψης αποφάσεων για αυτόν από τους γονείς ($r = -.385^{**}$, $p = .000$).

8.3. Γονεϊκή Εμπλοκή

8.3.1. Η συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών

Αναφορικά με τη συχνότητα και το είδος της γονεϊκής συμμετοχής σε δραστηριότητες των παιδιών που αφορούν το σχολείο, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι μαθητές προετοιμάζονται μόνοι τους για το σχολείο ($M.O. = 3.33$). Τον αμέσως επόμενο μεγαλύτερο μέσο όρο συγκέντρωσε ο έλεγχος των σχολικών εργασιών από τους γονείς ($M.O. = 2.79$) και ακολούθως η διεξαγωγή συζητήσεων μεταξύ μαθητών και γονέων σχετικά με τα σχολικά μαθήματα ($M.O. = 2.67$). Στο

τέλος δηλώθηκε με τον μικρότερο μέσο όρο επιλογής του συνόλου των συμμετεχόντων στην έρευνα η παροχή βοήθειας των γονέων σε κατ'οίκον εργασίες των παιδιών ($M.O. = 2.05$). Σημειώνεται ότι στην παρούσα ερώτηση ανταποκρίθηκε το 100% του δείγματος ($n = 300$).

Πίνακας 5: Συμμετοχή γονέων σε σχολικές δραστηριότητες

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
Προετοιμάζεσαι για το σχολείο μόνη/ος σου ($n=300$)	3.33	1.041
Ελέγχουν αν έχεις κάνει τις εργασίες για το σχολείο ($n=300$)	2.79	1.358
Συζητάτε με τους γονείς σου για θέματα που έχουν σχέση με τα μαθήματα στο σχολείο ($n=300$)	2.67	1.116
Σε βοηθούν στις κατ'οίκον εργασίες ($n=300$)	2.05	1.142

Αναφορικά με το φύλο, εφαρμόστηκε ο έλεγχος t-test, από τον οποίο προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ανάλογα με αυτό και τον τρόπο προετοιμασίας για το σχολείο ($t=2.175$, $df=298$, $p = .030$). Συγκεκριμένα, τον μεγαλύτερο μέσο όρο συγκέντρωσαν τα κορίτσια ($M.O.=3.46$, $T.A.=1.015$) τα οποία προετοιμάζονται κατά μόνας, σε σχέση με τα αγόρια ($M.O.=3.20$, $T.A.=1.054$).

Ο έλεγχος ANOVA έδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις απαντήσεις των παιδιών ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και τη διεξαγωγή συζήτησης των παιδιών με τους γονείς τους για τα μαθήματα και άλλα σχολικά θέματα ($F = 3.040$, $p = .049$). Συγκεκριμένα, τα παιδιά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης δήλωσαν ότι συζητούν για θέματα του σχολείου ($M.O.=$

2.77, *T.A.* = 1.123), συγκριτικά με τα παιδιά με μητέρες μεσαίου (*M.O.* = 2.66, *T.A.* = 1.049) και χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης (*M.O.* = 2.23, *T.A.* = 1.257).

Ο συντελεστής συσχέτισης Pearson *r* εμφάνισε τρία ζεύγη με σημαντικές θετικές συσχετίσεις όσον αφορά τον τρόπο συμμετοχής των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους. Αναλυτικότερα, συσχέτιση υπήρξε ανάμεσα στην παροχή βοήθειας των γονέων για κατ'οίκον εργασίες και τον έλεγχο των εργασιών για το σχολείο ($r = .390^{**}$, $p = .000$), στον έλεγχο των εργασιών για το σχολείο και τη συζήτηση για τα σχολικά μαθήματα ($r = .329^{**}$, $p = .000$), καθώς και στη βοήθεια που παρέχουν οι γονείς στις κατ'οίκον εργασίες και τη συζήτηση των παιδιών μαζί τους για θέματα σχετικά με τα σχολικά μαθήματα ($r = .315^{**}$, $p = .000$).

8.3.2. Η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών

Από την ερώτηση 10 που αφορούσε τη διερεύνηση της συχνότητας και του είδους συμμετοχής των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών προέκυψε ότι οι περισσότεροι γονείς αναγνωρίζουν την προσπάθεια του παιδιού και την απόδοσή του σε δραστηριότητες (*M.O.* = 3.35), ενώ ακολούθως παρέχουν γνώσεις για δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών (*M.O.* = 3.15). Με μέσο όρο >2 δηλώθηκαν οι απαντήσεις περί παροχής ερεθισμάτων και συμβουλών από τους γονείς (*M.O.* = 2.60) και με κοινό μέσο όρο η συμφωνία των παιδιών με τις προτάσεις περί συζητήσεων μεταξύ γονέων και παιδιών για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και συνοδείας σε οργανωμένες δραστηριότητες και προγραμματισμένες συναντήσεις (*M.O.* = 2.44). Τέλος, δηλώθηκαν με μέσο όρο <2 οι απαντήσεις των παιδιών σχετικά με την έμφαση που δίνουν οι γονείς σε συγκεκριμένες δραστηριότητες μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου (*M.O.* = 1.81), η πρόταση περί μη στήριξης από τους γονείς δραστηριοτήτων με υψηλό κόστος (*M.O.* = 1.30), καθώς και η απαγόρευση από τους γονείς δραστηριοτήτων με τις οποίες δεν είναι σύμφωνοι (*M.O.* = 1.12).

Πίνακας 6: Συμμετοχή γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	<i>N</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
Οι γονείς σου αναγνωρίζουν όταν τα καταφέρνεις με			

κάποια δραστηριότητα	299	3.35	.913
Σου παρέχουν γνώσεις όταν ενδιαφέρεσαι για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα	299	3.15	1.085
Δέχεσαι ερεθίσματα και συμβουλές από τους γονείς σου	298	2.60	1.192
Συζητάς με τους γονείς σου για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	299	2.44	1.158
Οι γονείς σου σε συνοδεύουν σε οργανωμένες δραστηριότητες ή προγραμματισμένες συναντήσεις	299	2.44	1.285
Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες οι γονείς δίνουν έμφαση	296	1.81	1.201
Οι γονείς σου δεν στηρίζουν δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό	298	1.30	1.305
Οι γονείς σου απαγορεύουν τις δραστηριότητες με τις οποίες δεν συμφωνούν	299	1.12	1.257

Επίσης, από την ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση απαντήσεων ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και την αναγνώριση της επιτυχίας σε ορισμένη δραστηριότητα ($F= 6.628, p= .002$). Ειδικότερα, τα παιδιά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης δήλωσαν ότι αυτές αναγνωρίζουν την επιτυχία τους ($M.O.= 3.45, T.A.= .835$). Ακολούθησαν με μικρή διαφορά τα παιδιά με μητέρες μεσαίου ($M.O.= 3.38, T.A.= .862$) και κατόπιν αυτά με μητέρες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ($M.O.= 2.81, T.A.= 1.250$).

Προκειμένου να διερευνηθεί εάν υπάρχει διαφοροποίηση στις απαντήσεις των μαθητών, χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος ANOVA και προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές απαντήσεων ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και την παροχή γνώσεων από πλευράς της σχετικά με δραστηριότητες που ενδιαφέρουν τα παιδιά ($F= 6.088, p= .003$). Ειδικότερα, παιδιά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης αποκρίθηκαν θετικά στην πρόταση για παροχή γνώσεων από πλευράς της ($M.O.= 3.28, T.A.= 1.010$). Ακολούθησαν τα παιδιά με μητέρα με μεσαίο ($M.O.= 3.15, T.A.= 1.042$) και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ($M.O.= 2.55, T.A.= 1.387$).

Για να διαπιστωθεί εάν οι μεταβλητές της ερώτησης που αφορά τον τρόπο συμμετοχής των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους συσχετίζονται μεταξύ τους, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r . Ο έλεγχος που πραγματοποιήθηκε έδειξε σημαντικές θετικές συσχετίσεις σε έξι ζευγάρια μεταβλητών της ερώτησης, με ισχυρότερη τη συσχέτιση μεταξύ της συζήτησης με τους γονείς για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και της αποδοχής ερεθισμάτων και συμβουλών από αυτούς ($r= .367^{**}, p= .000$) (βλ. πίνακα 9).

Πίνακας 7: Τρόποι συμμετοχής γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Συντελεστής Pearson	Δέχεσαι ερεθίσματα και συμβουλές από τους γονείς σου	Συζητάς με τους γονείς σου για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	Οι γονείς σου αναγνωρίζουν όταν τα καταφέρνεις με κάποια δραστηριότητα	Οι γονείς σου σε συνοδεύουν σε οργανωμένες δραστηριότητες
Οι γονείς σου σε συνοδεύουν σε				

οργανωμένες δραστηριότητες	.268**			
Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες οι γονείς δίνουν έμφαση		.261**		
Οι γονείς σου αναγνωρίζουν όταν τα καταφέρνεις με κάποια δραστηριότητα		.274**		
Σου παρέχουν γνώσεις όταν ενδιαφέρεσαι για κάποια δραστηριότητα			.300**	
Δέχεσαι ερεθίσματα και συμβουλές από τους γονείς σου				.268**

Προκειμένου να εξεταστεί εάν οι υποκειμενικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων για τη συμμετοχή και στάση των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου υπαγορεύονται από κάποιους λανθάνοντες παράγοντες, πραγματοποιήθηκε διερευνητική ανάλυση κύριων συνιστωσών. Η ανάλυση ανέδειξε την ύπαρξη δύο παραγόντων με ιδιοτιμές πάνω από 1, οι οποίοι εξηγούσαν το 45% της συνολικής διακύμανσης (βλ. Πίνακα 8). Η ενισχυτική λειτουργία των γονέων κατά τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών συμπεριλαμβάνεται στον πρώτο παράγοντα. Οι παράγοντες είχαν νόημα και

ανέδειξαν τη δομή του ερωτηματολογίου. Παράγοντας 1: ενισχυτική λειτουργία γονέων ($\alpha= 1.90$), Παράγοντας 2: περιοριστική λειτουργία γονέων ($\alpha= 1.22$).

Πίνακας 8: Διερευνητική ανάλυση παραγόντων στο ερωτηματολόγιο εκτίμησης της συμμετοχής και στάσης των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Παράγοντες

Συμμετοχή και στάση γονέων	1	2
Συζητάς με τους γονείς σου για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	.686	
Δέχεσαι ερεθίσματα και συμβουλές από τους γονείς σου	.681	
Οι γονείς σου σε συνοδεύουν σε οργανωμένες δραστηριότητες ή προγραμματισμένες συναντήσεις	.591	
Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες οι γονείς δίνουν έμφαση –μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου-	.580	
Σου παρέχουν γνώσεις όταν ενδιαφέρεσαι για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα	.485	
Οι γονείς σου δεν στηρίζουν δραστηριότητες		

που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό

.797

Οι γονείς σου απαγορεύουν τις δραστηριότητες

με τις οποίες δεν συμφωνούν

.693

Ποσοστό εξηγούμενης διακύμανσης

27%

18%

Ιδιοτιμή

1.90

1.22

Σημείωση: όλες οι φορτίσεις κάτω του .400 παραλείπονται

8.3.3. Κοινές δραστηριότητες παιδιών και γονέων

Από την ερώτηση 8 προέκυψε ότι η πλειοψηφία των παιδιών συμμετέχει σε δραστηριότητες τις οποίες μοιράζεται με τους γονείς (69.3%). Μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων δήλωσε ότι δεν έχει κοινές δραστηριότητες με τους γονείς και ασχολείται με προσωπικές δραστηριότητες κατά μόνας (30.7%). Στην παρούσα ερώτηση ανταποκρίθηκε το σύνολο των συμμετεχόντων (n=300).

Ειδικότερα, τα παιδιά που απάντησαν θετικά στην ύπαρξη κοινών δραστηριοτήτων μεταξύ των ιδίων και των γονέων τους, δήλωσαν στη συνέχεια το είδος της δραστηριότητας που μοιράζονται με τον καθένα, αλλά και με τους δύο μαζί. Όσον αφορά τις κοινές δραστηριότητες με τον πατέρα, την πρώτη θέση κατείχε η γύμναση ($M.O.=36.7$) και ακολούθησε η ποδηλασία με σημαντική διαφορά ($M.O.=16.3$). Με μικρότερο μέσο όρο απαντήσεων δηλώθηκαν οι βόλτες ($M.O.=9.0$), το τρέξιμο/περπάτημα ($M.O.=8.4$), τα επιτραπέζια παιχνίδια ($M.O.=5.4$), το διάβασμα/έλεγχος εργασιών ($M.O.=4.2$), με κοινό μέσο όρο το παιχνίδι και η τηλεόραση ($M.O.=3.6$) και ομοίως οι κατασκευές και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια με κοινό μέσο όρο 2.4. Η ζωγραφική και τα ψώνια συγκέντρωσαν επίσης κοινό μέσο όρο 1.8, ενώ οι εκδρομές/ταξίδια και η συντροφιά 1.2. Δραστηριότητες όπως η συζήτηση, οι Η/Υ και το ψάρεμα συγκέντρωσαν μέσο όρο μόλις .6 (βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 9, σελ. 75).

Στη συνέχεια, οι δραστηριότητες κατηγοριοποιήθηκαν σε ομάδες, προκειμένου να διερευνηθεί η συχνότητα συμμετοχής των γονέων σε κάθε ένα είδος δραστηριοτήτων ξεχωριστά. Διακρίθηκαν λοιπόν σε «Δραστηριότητες στο σπίτι» που αφορούσαν τον πολιτισμό, τη μάθηση και την ψυχαγωγία, σε «Εξωτερικές δραστηριότητες» με επίκεντρο τον πολιτισμό και την ψυχαγωγία σε εξωτερικά περιβάλλοντα, στις «Εργασίες του σπιτιού», τις «Κινητικές και αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι», καθώς και την «Τηλεόραση».

Όσον αφορά τις κοινές δραστηριότητες των παιδιών με τον πατέρα τους, το 49.7% απάντησε ότι μοιράζεται μαζί του εξωτερικές δραστηριότητες πολιτιστικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου, ενώ στη δεύτερη θέση των απαντήσεων βρίσκονταν οι κινητικές και αθλητικές δραστηριότητες εντός και εκτός σπιτιού (34.0%). Ακολούθησαν άλλα είδη δραστηριοτήτων με σημαντικά μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 10: Είδη κοινών δραστηριοτήτων με πατέρα

	N	%
Εξωτερικές δραστηριότητες	149	49.7
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι	102	34.0
Δραστηριότητες στο σπίτι	40	13.3
Τηλεόραση	6	2.0
Εργασίες του σπιτιού	3	1.0

Όσον αφορά τις κοινές δραστηριότητες με τη μητέρα, στην πρώτη θέση βρίσκεται η καθαριότητα του σπιτιού (17.1%). Ακολούθησαν το διάβασμα/έλεγχος εργασιών (9.5%), τα ψώνια και τα επιτραπέζια παιχνίδια με κοινό μέσο όρο 8.2, η μαγειρική (7.6%), η ποδηλασία (7.0%) και οι βόλτες (6.3%). Κοινό μέσο όρο συγκέντρωσαν η ζωγραφική, η συζήτηση, η γύμναση και το τρέξιμο/περπάτημα (4.4%). Στη συνέχεια ο χορός (3.8%), το παιχνίδι και η τηλεόραση με κοινό μέσο όρο

3.2, η μουσική (2.5%), οι κατασκευές (1.9%) και ο κινηματογράφος/θέατρο (1.3%). Ελάχιστο μέσο όρο συγκέντρωσαν οι εκδρομές/ταξίδια, η συντροφιά, οι κοινωνικές εκδηλώσεις και η ορειβασία (.6%)(βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 11, σελ. 75-76).

Ομοίως, ομαδοποιήθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν οι δραστηριότητες που δήλωσαν τα παιδιά ότι μοιράζονται με τη μητέρα τους, με βάση την παραγοντική ανάλυση και προέκυψαν οι ακόλουθες κατηγορίες: «Δραστηριότητες στο σπίτι», «Εξωτερικές δραστηριότητες», «Εργασίες του σπιτιού», «Παιχνίδια στο σπίτι», «Επικοινωνία, συντροφιά», «Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι», «Υποχρεώσεις του σχολείου» και «Τηλεόραση».

Οι εργασίες του σπιτιού συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων των παιδιών (32.9%), ενώ η αμέσως επόμενη κατηγορία συγκέντρωσε μόλις το μισό ποσοστό της πρώτης. Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικότερα οι κατηγορίες:

Πίνακας 12: Είδη κοινών δραστηριοτήτων με μητέρα

	N	%
Εργασίες του σπιτιού	52	32.9
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι	26	16.5
Εξωτερικές δραστηριότητες	20	12.7
Παιχνίδια στο σπίτι	18	11.4
Υποχρεώσεις του σχολείου	15	9.5
Δραστηριότητες στο σπίτι	14	8.9
Επικοινωνία, συντροφιά	8	5.1
Τηλεόραση	5	3.2

Οι εκδρομές/ταξίδια συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων στην ερώτηση σχετικά με τις κοινές δραστηριότητες των παιδιών με τους δύο γονείς τους (18.1%). Ακολούθησαν τα επιτραπέζια παιχνίδια (12.9%), το τρέξιμο/περπάτημα (11.0%), οι βόλτες (9.7%), η τηλεόραση (7.7%), η ποδηλασία (6.5%), η συζήτηση, ο κινηματογράφος/θέατρο, η γύμναση και το διάβασμα/έλεγχος εργασιών με κοινό μέσο όρο 5.2, το παιχνίδι (3.9%), η καθαριότητα, τα ψώνια και η συντροφιά με κοινό μέσο όρο 1.9 και η ορειβασία (1.3%). Μέσο όρο .6 συγκέντρωσαν η ζωγραφική, τα σεμινάρια, οι κατασκευές και οι επισκέψεις σε ζωολογικό κήπο (βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 13, σελ. 76-77).

Αντίστοιχες κατηγορίες με αυτές των κοινών δραστηριοτήτων με τη μητέρα διαμορφώθηκαν και εδώ, με επικρατέστερες τις «Εξωτερικές δραστηριότητες» (32.9%). Ακολούθησαν με διαφορά οι «Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι» και τα «Παιχνίδια μέσα στο σπίτι».

Πίνακας 14: Είδη κοινών δραστηριοτήτων με τους δύο γονείς

	N	%
Εξωτερικές δραστηριότητες	51	32.9
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι	37	23.9
Παιχνίδια στο σπίτι	26	16.8
Τηλεόραση	12	7.7
Επικοινωνία, συντροφιά	11	7.1
Υποχρεώσεις του σχολείου	8	5.2
Εργασίες του σπιτιού	6	3.9
Δραστηριότητες στο σπίτι	4	2.6

8.3.4. Κοινά ενδιαφέροντα παιδιών και γονέων

Η ερώτηση 9 αφορούσε στα κοινά ενδιαφέροντα ή θέματα των παιδιών με τους γονείς τους. Το 55.5% των συμμετεχόντων στην έρευνα απάντησε θετικά στην ύπαρξη κοινών ενδιαφερόντων, ενώ το 44.5% δήλωσε ότι έχει προσωπικά ενδιαφέροντα. Τα παιδιά με τα κοινά ενδιαφέροντα κλήθηκαν να αναφέρουν το είδος των ενδιαφερόντων που έχουν με τον κάθε γονέα ξεχωριστά, όπως και με τους δύο μαζί.

Στην κορυφή των κοινών ενδιαφερόντων των παιδιών με τον πατέρα εμφανίστηκε η γύμναση που καλύπτει περισσότερο του 1/2 του συνόλου των απαντήσεων (51.5%). Στη δεύτερη θέση βρέθηκαν με σημαντική διαφορά οι κατασκευές/εργόχειρα (9.7%). Ακολούθησαν με κοινό μέσο όρο η μουσική/όργανα/τραγούδι και η παρακολούθηση αθλημάτων (8.2%), η παρακολούθηση realityshow/τηλεόρασης και η ποδηλασία επίσης με κοινό μέσο όρο 3.0, όπως και τα επιτραπέζια παιχνίδια, η ζωγραφική/χειροτεχνίες, το διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία, οι περίπατοι/βόλτες και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια (2.2%). Η ορειβασία και ο κινηματογράφος/θέατρο συγκέντρωσαν μέσο όρο 1.5. Ενδιαφέροντα όπως η διακόσμηση, οι επισκέψεις σε ζωολογικό κήπο και η πολιτική βρέθηκαν με ελάχιστο μέσο όρο απαντήσεων (.7%) (βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 15, σελ. 77).

Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τα παιδιά κατέδειξαν όμοιες κατηγορίες με τις προαναφερθείσες. Ειδικότερα, το 56.0% των παιδιών δήλωσε ότι οι «Κινητικές/αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» αποτελούν τα συνηθέστερα κοινά ενδιαφέροντα μεταξύ παιδιών και πατεράδων. Ακολούθησαν κατηγορίες ενδιαφερόντων που ωστόσο συγκέντρωσαν ποσοστά μικρότερα του μισού της κατηγορίας που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων των παιδιών.

Πίνακας 16: Είδη κοινών ενδιαφερόντων με πατέρα

	N	%
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι	75	56.0
Δραστηριότητες στο σπίτι	31	23.1

Εξωτερικές δραστηριότητες	17	12.7
Παιχνίδια στο σπίτι	6	4.5
Τηλεόραση	4	3.0
Εργασίες του σπιτιού	1	.7

Όσον αφορά τα κοινά ενδιαφέροντα των παιδιών με τη μητέρα, η καθαριότητα κατέλαβε και εδώ την πρώτη θέση (19.5%). Στη συνέχεια το διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία (12.4%), η μαγειρική (8.0%), η μουσική/όργανα/τραγουδι, η ζωγραφική/χειροτεχνίες και ο χορός με κοινό ποσοστό 7.1%, η γύμναση, τα επιτραπέζια παιχνίδια, η παρακολούθηση realityshow/τηλεόρασης και οι περίπατοι/βόλτες με επίσης κοινό ποσοστό 5.3%, τα ψώνια (4.4%) και οι εκδρομές (2.7%). Ποσοστό <2 συγκέντρωσαν οι κατασκευές/εργόχειρα, η ορειβασία και η μόδα (1.8%), ενώ στις τελευταίες θέσεις βρέθηκαν ενδιαφέροντα όπως η διακόσμηση, ο κινηματογράφος/θέατρο, η ποδηλασία, η παρακολούθηση αθλημάτων, η συντροφιά και το παιχνίδι, με ποσοστό απαντήσεων .9% (βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 17, σελ. 78).

Από την παραγοντική ανάλυση προέκυψε ότι στην κορυφή των απαντήσεων των μαθητών αναφορικά με τα κοινά τους ενδιαφέροντα με τη μητέρα βρίσκονται οι «Δραστηριότητες στο σπίτι» (30.1%). Ακολούθησαν με μικρή διαφορά οι «Εργασίες σπιτιού» (24.8%) και άλλες με σημαντικά μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 18: Είδη κοινών ενδιαφερόντων με μητέρα

	N	%
Δραστηριότητες στο σπίτι	34	30.1
Εργασίες του σπιτιού	28	24.8
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι		

	17	15.0
Παιχνίδια στο σπίτι	16	14.2
Εξωτερικές δραστηριότητες	11	9.7
Τηλεόραση	6	5.3
Επικοινωνία, συντροφιά	1	.9

Αναφορικά με τα κοινά ενδιαφέροντα των παιδιών και με τους δύο γονείς, στην κορυφή των απαντήσεων βρέθηκε το διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία (16.3%), ενώ ακολούθησε με μικρή διαφορά η γύμναση (15.1%). Τα επιτραπέζια παιχνίδια συγκέντρωσαν 9.3%, ο κινηματογράφος/θέατρο 8.1%, η παρακολούθηση realityshow/τηλεόρασης 7.0%, οι περίπατοι/βόλτες και η συζήτηση κοινό ποσοστό 5.8%, η μουσική/όργανα/τραγούδι 4.7%, ενώ η ζωγραφική/χειροτεχνίες, η ποδηλασία και η συντροφιά 3.5%. Ακολούθησαν οι εκδρομές, οι κατασκευές/εργόχειρα, ο χορός, οι επισκέψεις σε ζωολογικό κήπο και η μαγειρική με ποσοστό 2.3%, και η ορειβασία, η καθαριότητα, η πολιτική, τα ψώνια και το παιχνίδι με ποσοστό 1.2% (βλ. Παράρτημα Α, Πίνακας 19, σελ. 78-79).

Κατηγοριοποιώντας τα παραπάνω ενδιαφέροντα, οι «Δραστηριότητες στο σπίτι» συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων των παιδιών αναφορικά με τα ενδιαφέροντα που έχουν με τους δύο γονείς τους (27.9%). Ακολούθησαν με μικρή διαφορά οι «Κινητικές/αθλητικές δραστηριότητες μέσα και έξω από το σπίτι» (22.1%), καθώς και οι «Εξωτερικές δραστηριότητες» (18.6%). Ειδικότερα:

Πίνακας 20: Είδη κοινών ενδιαφερόντων των παιδιών με τους δύο γονείς

	N	%
Δραστηριότητες στο σπίτι	24	27.9
Κινητικές/αθλητικές μέσα και έξω από το σπίτι		

	19	22.1
Εξωτερικές δραστηριότητες	16	18.6
Παιχνίδια στο σπίτι	11	12.8
Επικοινωνία, συντροφιά	8	9.3
Τηλεόραση	6	7.0
Εργασίες του σπιτιού	2	2.3

9. Συζήτηση

Σε σχέση με τους επιμέρους στόχους της έρευνας που υπηρετεί το ερωτηματολόγιο, προέκυψαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τις δραστηριότητες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τις λειτουργίες που επιτελεί ο ελεύθερος χρόνος, τη σχέση των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου με τη γονεϊκή εμπλοκή και συμμετοχή σε αυτές.

9.1. Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών

Όσον αφορά τις δραστηριότητες τις οποίες πραγματοποιούν τα παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους, η αρχική υπόθεση ότι αυτές θα χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία και ότι θα καταδεικνύουν διαφορές με βάση το φύλο, την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων (Gracia, 2015, Hille et al., 2014, Arendell, 2001, οπ. αναφ. στο Harrington, 2002) επιβεβαιώθηκε, σε συμφωνία με ευρήματα προηγούμενων ερευνών.

9.1.1. Το είδος των δραστηριοτήτων. Η συμμετοχή των παιδιών σε αθλητικές δραστηριότητες επηρεάζεται από το φύλο, με τα αγόρια να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής, τη βαθμίδα φοίτησης, με τα παιδιά του Δημοτικού και ειδικότερα των τάξεων Γ' και Δ' να παρουσιάζουν μεγαλύτερη τάση συμμετοχής, καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, δεδομένου ότι η συμμετοχή σε αυτού του είδους τη δραστηριότητα ήταν μεγαλύτερη από παιδιά με γονείς υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης.

Επίσης, η παρακολούθηση από τα παιδιά μαθημάτων ξένων γλωσσών επηρεάζεται από το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, καθώς παιδιά προερχόμενα από οικογενειακά περιβάλλοντα υψηλού και μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη δραστηριότητα αυτή. Αναμφισβήτητα, η μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια, οι γνώσεις και οι αυξημένες προσδοκίες των οικογενειών αυτών από τα παιδιά τους δικαιολογούν το δεδομένο αποτέλεσμα. Συνεπώς, επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι παιδιά προερχόμενα από οικογένειες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης συμμετέχουν σε περισσότερο οργανωμένες και σχολειοποιημένες δραστηριότητες (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2002). Τέλος, η παρακολούθηση φροντιστηριακών μαθημάτων συναντάται συχνότερα σε παιδιά που φοιτούν στο Γυμνάσιο, τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν έναν μεγάλο φόρτο

εργασίας για το σπίτι, ένα υπερφορτωμένο πρόγραμμα, καθώς και τις αυξανόμενες απαιτήσεις του σημερινού σχολείου.

9.1.2. Συμμετοχή σε δραστηριότητες. Προκειμένου να διερευνηθεί η συχνότητα συμμετοχής σε συγκεκριμένες και καθημερινές δραστηριότητες, μελετήθηκε η ενασχόληση των παιδιών με «Εξωτερικές-συλλογικές» δραστηριότητες (Παράγοντας 1), «Ηλεκτρονικά μέσα και ΜΜΕ» (Παράγοντας 2), «Πολιτιστικές-καλλιτεχνικές» (Παράγοντας 3) και «Δραστηριότητες παιχνιδιού» (Παράγοντας 4). Ο μέσος όρος ενασχόλησης των παιδιών με δραστηριότητες παιχνιδιού (Παράγοντας 4) είναι μεγαλύτερος από αυτούς των υπόλοιπων κατηγοριών. Ακολουθούν σε συχνότητα συμμετοχής στην καθημερινότητα των παιδιών οι εξωτερικές-συλλογικές δραστηριότητες και αυτές που αφορούν ηλεκτρονικά μέσα και ΜΜΕ. Οι δραστηριότητες πολιτιστικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου ακολουθούν με σημαντική διαφορά. Συνεπώς, το παιχνίδι καταλαμβάνει σημαντικό ρόλο στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, παρά το γεγονός ότι οι ερευνητές ολοένα και συχνότερα παύουν να θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο ως χρόνο παιχνιδιού, αποδίδοντας μεγαλύτερη σημαντικότητα στην αυτονομία του ατόμου (Θωϊδής, 2003).

Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, παράγοντες όπως το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων επηρεάζουν τη συχνότητα συμμετοχής των συμμετεχόντων σε καθημερινές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Αναφορικά με το φύλο, τα κορίτσια συμμετέχουν συχνότερα σε πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, σε σχέση με τα αγόρια που προτιμούν περισσότερο τις αθλητικές, αλλά και τις δραστηριότητες που αφορούν ηλεκτρονικά μέσα και ΜΜΕ.

Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, παιδιά προερχόμενα από οικογενειακά περιβάλλοντα μεσαίου και υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης ασχολούνται συχνότερα με την ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων, αυτά με μητέρες υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης πηγαίνουν συχνότερα σε εκθέσεις και επισκέπτονται μουσεία, ενώ αυτά με γονείς υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης αθλούνται συχνότερα. Παιδιά με γονείς μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης απασχολούνται συχνότερα με περιπάτους και με ποδηλασία, όπως και με παιχνίδια στη γειτονιά. Τέλος, παιδιά προερχόμενα από οικογένειες μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης παίζουν συχνότερα στη γειτονιά.

9.8.1.3. Λόγος συμμετοχής σε δραστηριότητες. Αναφορικά με τον λόγο συμμετοχής των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, το μεγαλύτερο ποσοστό

πραγματοποιεί την εκάστοτε δραστηριότητα λόγω προσωπικής ευχαρίστησης, γεγονός που επιβεβαιώνει την υπόθεση που τέθηκε αρχικά σχετικά με την αυτονομία του υποκειμένου μέσα από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, δεδομένου ότι η ίδια η έννοια του ελεύθερου χρόνου σχιζίζεται με την παραπάνω άποψη (Fuhs, 2000, οπ. αναφ. στο Θωίδης, 2002). Τη δεύτερη θέση απαντήσεων μοιράζονται η παρέα με άλλα παιδιά και η προσωπική μάθηση, με τα κορίτσια να συμφωνούν περισσότερο με την πρόταση: «(Ασχολούμαι με αυτήν τη δραστηριότητα) γιατί μαθαίνω κάτι για μένα», όπως επίσης και τα παιδιά με μητέρα μεσαίου και υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Ακολουθούν με φθίνουσα σειρά άλλοι σημαντικοί λόγοι ενασχόλησης για τα παιδιά, με μέσους όρους πάνω από 2.00, όπως η ικανότητα και η ξεκούραση/χαλάρωση. Το κίνητρο της ικανότητας εμφανίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό στα παιδιά του Δημοτικού. Την τελευταία θέση των προτιμήσεων καταλαμβάνουν το κίνητρο της χάρης προς τους γονείς, με τα αγόρια να συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων, καθώς και αυτό της καλής εντύπωσης προς τους άλλους.

9.2. Ποιοτικά χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου

9.2.1. Λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου. Όσον αφορά τις λειτουργίες που επιτελεί ο ελεύθερος χρόνος για τα παιδιά, εξετάστηκαν οι παράμετροι της δημιουργίας/μάθησης, της χαλάρωσης/ξεκούρασης, της διασκέδασης/ψυχαγωγίας και της γνωριμίας καινούργιων φίλων. Για τα περισσότερα παιδιά ο ελεύθερος χρόνος επιτελεί ψυχαγωγικές λειτουργίες που χαρακτηρίζονται από ανάπαυση, αναψυχή και διασκέδαση. Ακολουθούν σε μέσο όρο απαντήσεων η χαλάρωση/ξεκούραση, γεγονός που αποδεικνύει τον αντισταθμιστικό χαρακτήρα του ελεύθερου χρόνου με τον χρόνο του σχολείου, καθώς και η δημιουργία/μάθηση, ενώ πολύ μικρό μέσο όρο συγκεντρώνει η κοινωνικοποιητική λειτουργία του ελεύθερου χρόνου, με άλλα λόγια η γνωριμία των παιδιών με νέους φίλους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν εντοπίστηκε θετική συσχέτιση ανάμεσα στη μάθηση και τη διασκέδαση, ως λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου. Ενδεχομένως η σχέση αυτή να μην γίνεται αποδεκτή από τα παιδιά, ανεξαρτήτως σχολικής βαθμίδας, δεδομένου ότι συχνά συνδέουν τη μάθηση με το σχολείο και την αξιολόγηση ή

διαφορετικά, η διασκέδαση και η ψυχαγωγία δεν μπορούν να παράσχουν ευκαιρίες μάθησης.

Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, τα παιδιά με γονείς υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο μέσο όρο προτίμησης της ψυχαγωγίας και διασκέδασης κατά τον ελεύθερο χρόνο. Η λειτουργία της δημιουργίας και μάθησης προτιμάται επίσης από παιδιά που προέρχονται από οικογενειακά περιβάλλοντα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Συνεπώς, φαίνεται ότι τα παιδιά κατώτερου οικογενειακού επιπέδου εκπαίδευσης δεν συνδυάζουν τον ελεύθερο χρόνο τους με τη μάθηση, συγκριτικά με αυτά από ανώτερα επίπεδα που αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους με πολιτιστικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου δραστηριότητες, όπως επιβεβαιώθηκε και παραπάνω.

9.2.2. *Αυτοπροσδιορισμός κατά τον ελεύθερο χρόνο.* Αναφορικά με τον αυτοπροσδιορισμό κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, επιβεβαιώθηκε η υπόθεση ότι ο αυτοπροσδιορισμός χαρακτηρίζει σε μεγαλύτερο βαθμό τους εφήβους (Deci & Ryan, 2000, οπ. αναφ. στο Πνευματικός κ συν., 2008). Οι τρεις προτάσεις της ερώτησης που σχετίζονται με τον αυτοπροσδιορισμό συγκέντρωσαν τους μεγαλύτερους μέσους όρους των απαντήσεων από τους μαθητές. Ειδικότερα, στην πρώτη θέση των απαντήσεων βρίσκεται η πρόταση: «Κάνω αυτό που μου αρέσει», ενώ ακολουθούν οι προτάσεις: «Αποφασίζω μόνη/ος μου τι θα κάνω» και «Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω». Χαμηλή συμφωνία εντοπίστηκε με τις προτάσεις που συνδέονται αρνητικά με τον αυτοπροσδιορισμό: «Βαριέμαι», «Αποφασίζουν οι γονείς μου για εμένα» και «Νιώθω καλά ακόμα και όταν δεν κάνω τίποτα». Συνεπώς, διαπιστώνται υψηλός βαθμός ύπαρξης ενδιαφερόντων και κινήτρων κατά τον ελεύθερο χρόνο, όπως και αυτοπροσδιορισμού.

Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, το φύλο φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τον αυτοπροσδιορισμό, καθώς ο μεγαλύτερος μέσος όρος των αγοριών δήλωσε ότι οι γονείς αποφασίζουν για αυτά κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, καθώς και ότι αισθάνονται περισσότερη ανία κατά τη διάρκεια του. Επίσης, παιδιά με πατέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης δήλωσαν ότι προγραμματίζουν από πριν τι θα κάνουν, ενώ αυτά με πατέρα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης προτιμούν να πηγαίνουν σχολείο, παρά να έχουν ελεύθερο χρόνο. Αντίθετα, ο αυτοπροσδιορισμός των παιδιών με μητέρα χαμηλού επιπέδου

εκπαίδευσης κρίνεται αρνητικός, καθώς με τον μεγαλύτερο μέσο όρο απαντήσεων δήλωσαν ότι νιώθουν καλά ακόμα και όταν δεν κάνουν κάτι. Τέλος, παιδιά από περιβάλλοντα μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης συμφώνησαν με την πρόταση ότι ο ελεύθερος χρόνος τους δεν τους φτάνει.

Κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές οι συσχετίσεις αφενός του εκ των προτέρων προγραμματισμού των παιδιών για το τι πρόκειται να κάνουν στον ελεύθερο χρόνο τους και της ανάγκης που αισθάνονται για συμβουλές και αφετέρου της λήψης αποφάσεων από τους γονείς αναφορικά με τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών και της ανάγκης επίσης των τελευταίων να δεχτούν συμβουλές. Στο πρώτο ζεύγος συσχετίσεων διαφαίνεται έντονα το χαρακτηριστικό του αυτοπροσδιορισμού από την πλευρά των παιδιών, τα οποία ωστόσο επιθυμούν τη συμβουλευτική των γονιών τους που θα δράσει ενισχυτικά. Στο δεύτερο ζεύγος διακρίνεται αρνητικά ο αυτοπροσδιορισμός των παιδιών, τα οποία λόγω ηλικίας αναζητούν τις συμβουλές και δεν προτίθενται να αναλάβουν ακόμα κάποια πρωτοβουλία διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου τους.

9.3. Γονεϊκή εμπλοκή

9.3.1. Η συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες των παιδιών. Όσον αφορά τη συμμετοχή των γονέων σε σχολικές δραστηριότητες, εξετάστηκε α) η παροχή βοήθειας από τους γονείς σε κατ'οίκον εργασίες, β) ο έλεγχος των εργασιών για το σχολείο, γ) η ανεξάρτητη προετοιμασία για το σχολείο από τα παιδιά και δ) η συζήτηση με τους γονείς για θέματα σχετικά με τα σχολικά μαθήματα. Τα περισσότερα παιδιά δήλωσαν ότι προετοιμάζονται μόνα τους για το σχολείο, γεγονός που καταδεικνύει την ανεξαρτησία και την υπευθυνότητά τους, όπως αποδείχτηκε και προηγουμένως. Ακολουθεί ο έλεγχος των εργασιών από τους γονείς, στη συνέχεια η συζήτηση μεταξύ γονέων και παιδιών και τέλος, η βοήθεια στις κατ'οίκον εργασίες. Φανερά γίνονται και στην παρούσα ερώτηση τα στοιχεία του αυτοπροσδιορισμού και της υπευθυνότητας των παιδιών, συνεπώς δεν επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι η γονεϊκή εμπλοκή και η παροχή βοήθειας σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών είναι έντονη κατά την παιδική ηλικία (Hill & Tyson, 2009, Ruperez, 2014), αλλά κατά την εφηβεία, οι νέοι αρχίζουν να λαμβάνουν αποφάσεις για τον εαυτό τους και η γονεϊκή εμπλοκή σταδιακά χάνει έδαφος (Hill & Tyson, 2009).

Όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, το φύλο φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον είδος της προετοιμασίας των παιδιών για το σχολείο, καθώς τα κορίτσια παρουσιάζονται περισσότερο ανεξάρτητα και δηλώνουν ότι προετοιμάζονται μόνα, σε σύγκριση με τα αγόρια. Επίσης, τα δεδομένα της έρευνας δείχνουν τη σχέση ανάμεσα στο επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας και τη διεξαγωγή συζήτησης μεταξύ παιδιών και γονέων για θέματα που αφορούν τα σχολικά μαθήματα. Συνεπώς, παιδιά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης πραγματοποιούν περισσότερες σχετικές συζητήσεις σε σχέση με αυτά με μητέρες μεσαίου και χαμηλού αντίστοιχα επιπέδου.

Σημαντική συσχέτιση προκύπτει και ανάμεσα σε τρία ζεύγη ερωτήσεων και συγκεκριμένα μεταξύ της βοήθειας των γονέων στις κατ'οίκον εργασίες και τον έλεγχο των σχολικών εργασιών των παιδιών, της βοήθειας στις κατ'οίκον εργασίες και της συζήτησης για θέματα που αφορούν τα σχολικά μαθήματα, καθώς και του ελέγχου των εργασιών και της συζήτησης για τα σχολικά μαθήματα.

9.4.2. Η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου των παιδιών.

Αναφορικά με τη συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, η πλειοψηφία των παιδιών δήλωσε ότι οι γονείς αναγνωρίζουν την καλή απόδοση που εμφανίζουν σε κάποια δραστηριότητα, ενώ με μικρή διαφορά ακολουθεί η συμφωνία των παιδιών με την πρόταση πως οι γονείς τους παρέχουν γνώσεις αναφορικά με συγκεκριμένη δραστηριότητα του ενδιαφέροντός τους. Ακολουθεί με σημαντική, ωστόσο διαφορά, η αποδοχή ερεθισμάτων και συμβουλών από τους γονείς, ενώ την αμέσως επόμενη θέση απαντήσεων μοιράζονται η συζήτηση με τους γονείς για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και η συνοδεία σε δραστηριότητες από τους γονείς. Ελάχιστες θετικές απαντήσεις συναντώνται στις ερωτήσεις που αφορούν στην έμφαση που δίνουν οι γονείς σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, τη μη στήριξη δραστηριοτήτων λόγω υψηλού κόστους και την απαγόρευση ορισμένων δραστηριοτήτων.

Σε σχέση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας δείχνει να επηρεάζει σημαντικά την αναγνώριση της καλής απόδοσης των παιδιών σε δραστηριότητες και την παροχή γνώσεων στα παιδιά σε σχέση με δραστηριότητες ενδιαφέροντος. Ειδικότερα, παιδιά με μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης δήλωσαν ότι αναγνωρίζεται η προσπάθεια και η απόδοσή τους

σε κάποια δραστηριότητα, καθώς και ότι δέχονται γνώσεις για δραστηριότητες που τους ενδιαφέρουν.

Αξίζει να αναφερθεί ότι σημαντική βρέθηκε η συσχέτιση ανάμεσα στην αναγνώριση της προσπάθειας και της απόδοσης των παιδιών σε συγκεκριμένη δραστηριότητα και στην παροχή γνώσεων από πλευράς γονέων σε σχέση με την εκάστοτε δραστηριότητα. Καθίσταται λοιπόν σημαντική η ουσιαστική επικοινωνία και η ποιότητα της συζήτησης ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, τα οποία αισθάνονται την ανάγκη για συμβουλές και γνώσεις σε καθημερινά θέματα που τους ενδιαφέρουν και με τα οποία απασχολούνται.

9.4.3. Κοινές δραστηριότητες και ενδιαφέροντα των παιδιών με τους γονείς τους

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι τα παιδιά επιδίδονται από κοινού με τους πατεράδες τους σε εξωτερικές δραστηριότητες (κινητικές/αθλητικές), με συνηθέστερη τον αθλητισμό, στοιχείο που επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι οι πατεράδες συμμετέχουν σε ανεπίσημης μορφής αθλητικές δραστηριότητες, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της οικογένειας (Harrington,2002, οπ. αναφ. στο Shaw, 2008). Αντίθετα, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι οι μητέρες ασχολούνται από κοινού με τα παιδιά τους με δραστηριότητες εντός σπιτιού και ειδικότερα με εργασίες στο σπίτι, στοιχείο που δεν επιβεβαιώνει εξ'ολοκλήρου την αρχική υπόθεση ότι οι μητέρες συμμετέχουν σε δραστηριότητες που συμβάλλουν στη συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη των παιδιών τους (Budig & Folbre, 2004, οπ. αναφ. στο Shaw, 2008). Τέλος, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ του είδους των κοινών δραστηριοτήτων και ενδιαφερόντων γονέων και παιδιών και του επιπέδου εκπαίδευσης των γονέων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση:

- Bittman, B. & Wajcam, J. (2000). The Rush Hour: The Character of Leisure Time and Gender Equity. *Social Forces*, 79 (1), 165-189.
- Bender, M., Brannan, S., & Verhoven, P. (1992). *Leisure Education for the Handicapped: Curriculum Goals, Activities, and Resources*. San Diego: Gollege-Hill Press.
- Betz, T. (2005). „Ich muss mehr lernen als andere“. Informelle Bildung von Kindern in Familie und Freizeit – ein interethnischer Vergleich, *DJI-Bulletin*, 73, 14-15.
- Bianchi, S. & Robinson, J. (1997). What Did You Do Today? Children's Use of Time, Family Composition, and the Acquisition of Social Capital. *Journal of Marriage and Family*, 59 (2), 332-344.
- Bond, G., Showers, W., Cheseby, M., Lotti, R., Almasi, P., deMenocal, P., Cullen, H., Hajdas, I. & Bonani, G. (1997). A pervasive millennial-scale cycle in North Atlantic holocene and glacial climates. *Research Library*, 5341 (278), 1257-1266.
- Budig, M. & Folbre, N. (2004). *Family time: The social organization of care* [eBook version]. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/259694662_Activity_Proximity_or_Responsibility_Measuring_Parental_Childcare_Time
- Cosden, M., Morrison, G., Albanese, A.L. & Macias, S. (2001). When Homework is not Home Work: After-School Programs for Homework Assistance. *EDUCATIONAL PSYCHOLOGIST*, 36(3), 211–221.

- Cosden, M., Morrison, G., Gutierrez, L. & Brown, M. (2004). The effects of Homework Programs and After-School Activities on School Success. *THEORY INTO PRACTICE*, 43 (3), 220-227.
- Craig, L. & Mullan, K. (2012). Shared parent–child leisure time in four countries. *Leisure Studies*, 31 (2), 211-229.
- Dees, W. (2008). *Das Freizeitverhalten von Grundschulkindern. Ergebnisse des Nürnberger Kinderpanels*. Nürnberg: Lehrstuhl für Soziologie und Sozialforschung.
- Desforges, C. & Abouchar, A. (2003). THE IMPACT OF PARENTAL INVOLVEMENT, PARENTAL SUPPORT AND FAMILY EDUCATION ON PUPIL ACHIEVEMENT AND ADJUSTMENT: A LITERATURE REVIEW. *Research Report*, 433, 1-108.
- Dumazedier, J. (2000). *Lazer e Cultura Popular*. São Paulo: Perspectiva.
- Dumazedier, J. (1972). *Vers une civilisation du loisir?* Paris: Du Seuil.
- Ekert-Jaffe, O. & Grossbard, S. (2011). Time Costs of Children as Parents' Foregone Leisure. *IZA*, 5760, 1-36.
- Furthmüller, P. (2016). Retrospective Measurement of Students' Extracurricular Activities with a Self-administered Calendar Instrument. *Methods, data, analyses*, 10 (1), 73-96.
- Furtner-Kallmunzer, M., Hossli, A., Janke, D., Kellermann, D. & Lipski, J. (2002). *In der Freizeit für das Leben lernen Eine Studie zu den Interessen von Schulkindern*. München: Deutsches Jugendinstitut.
- Gracia, P. (2015). Parent–child leisure activities and cultural capital in the United Kingdom: The gendered effects of education and social class. *Social Science Research*, 52, 290-302.

- Guryan, J., Hurst, E. & Kearney, M. (2008). Parental Education and Parental Time With Children. *NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH*, 13 (22), 1-61.
- Harrington, M. (2002). SOCIO-ECONOMIC DIFFERENCES AMONG FAMILIES AND THE MEANING AND VALUE OF FAMILY LEISURE. Paper presented at the tenth Canadian Congress on Leisure Research organized by the Canadian Association for Leisure Studies. Alberta, 22-25 May 2002. Available at <http://lin.ca/sites/default/files/attachments/CCLR10-43.pdf>
- Hidi, S. & Harackiewicz, J.M. (2000). Motivating the academically unmotivated: A critical issue for the 21st century. *Review of Educational Research*, 70(2), 151–179.
- Hill, N. & Tyson, D. (2009). Parental Involvement in Middle School: A Meta-Analytic Assessment of the Strategies That Promote Achievement. *Dev. Psychol.*, 45 (3), 740-763.
- Hille, A., Arnold, A. & Schupp, J. (2014). Leisure Behavior of Young People: Education-Oriented Activities Becoming Increasingly Prevalent. *DIW Berlin*, 4 (1), 26-37.
- Hofferth, S. & Curtin, S. (2003). Leisure Time Activities in Middle Childhood. Paper prepared for the Positive Outcomes Conference. Washington, 12-13 March 2013. Available at https://www.childtrends.org/wpcontent/uploads/2013/05/Child_Trends-2003_03_12_PD_PDConfHoeffCur.pdf
- Hofferth, S., & Sandberg, J. (2001). How American Children Spend Their Time. *Journal of Marriage and Family*, 63, 295-308.

- Jeynes, W. (2007). The Relationship Between Parental Involvement and Urban Secondary School Student Academic Achievement: A Meta-Analysis. *Urban Education*, 42 (1), 82-110.
- Kernan, M. (2012). *PARENTAL INVOLVEMENT IN EARLY LEARNING: A review of research, policy and good practice*. International Child Development Initiatives (ICDI).
- Kristjansson, A., James, J., Allegrante, J., Sigfusdottir, I. & Helgason, A. (2010). Adolescent substance use, parental monitoring, and leisure-time activities: 12-year outcomes of primary prevention in Iceland. *Preventive Medicine*, 51, 168–171.
- Laniado, N. (2005). *Μην αφήνετε την tv να μεγαλώνει το παιδί σας*. Lector.
- Larson, R. W., & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend time across the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin*, 125(6), 701-736.
- Lauson, A. (2013). Youth and lifelong education: after-school programmes as a vital component of lifelong education infrastructure. *International Journal of Lifelong Education*, 32 (6), 757-779.
- Lin, C., Lin, S. & Wu, C. (2009). THE EFFECTS OF PARENTAL MONITORING AND LEISURE BOREDOM ON ADOLESCENTS' INTERNET ADDICTION. *ADOLESCENCE*, 44 (176), 993-1004.
- Mahoney, J., Schweder, A. & Stattin, H. (2002). STRUCTURED AFTER-SCHOOL ACTIVITIES AS A MODERATOR OF DEPRESSED MOOD FOR ADOLESCENTS WITH DETACHED RELATIONS TO THEIR PARENTS. *JOURNAL OF COMMUNITY PSYCHOLOGY*, 30 (1), 69-86.

- Marjoribanks, K. & Kegan, P. (1979). *Families and their Learning Environments. An empirical Analysis*. London: Boston and Henley.
- Michel, F., Harb, F. & Hidalgo, M.P. (2012). The concept of time in the perception of children and adolescents. *Trends Psychiatry Psychother*, 34(1), 38-41.
- Pereira, A. & Manuel, A. (2011). Parents' social representations about adolescents' leisure. *Cultura, Ciencia y Deporte*, 6 (17), 85-91.
- Pfaff, N. (2009). Informelles Lernen in der Peergroup - Kinder- und Jugendkultur als Bildungsraum. Ανακτήθηκε από: http://www.informelleslernen.de/fileadmin/dateien/Informelles_Lernen/Texte/Pfaff_2009.pdf
- Popenoe, D. (1988). *Disturbing the the nest: Family change and decline in modern societies*. New York: Aldine De Gruyter.
- Pruisken, C. (2005). Grundschüler und ihre Freizeit: Sind Kinder heute gering und einseitig interessiert? *Unterrichtswissenschaft* , 3, 272-288
- Rees, G. (2017). Children's activities and time use: Variations between and within 16countries. *Children and Youth Services Review*, 80, 78-87.
- Ruperez, F. (2014). *Family participation in school education*. Spain: GENERAL TECHNICAL SECRETARIAT.
- Rohs, M. & Schmidt, B. (2009). Editorial: Warum informell lernen? Argumente und Motive. Ανακτήθηκε από: <http://www.bildungsforschung.org/Archiv/2009-01/editorial/>

- Sauerwein, M., Theis, D. & Fischer, N. (2016). How Youths' Profiles of Extracurricular and Leisure Activity Affect Their Social Development and Academic Achievement. *International Journal for Research on Extended Education*, 4 (1), 103-124.
- Shaw, S. (2008). Family Leisure and Changing Ideologies of Parenthood. *Sociology Compass*, 2 (2), 688–703.
- Simon, B. (2004). High School Outreach and Family Involvement. *Social Psychology of Education*, 7, 185-209.
- Smolensky, E. & Gootman, J. (2001). *Working Families and Growing Kids: Caring for Children and Adolescents*. Washington: THE NATIONAL ACADEMIES PRESS.
- Solga, H. & Dombrowski, R. (2009): *Soziale Ungleichheiten in schulischer und außerschulischer Bildung. Stand der Forschung und Forschungsbedarf*. Arbeitspapier der Hans-Böckler-Stiftung 171. Düsseldorf: Hans-Böckler-Stiftung.
- Stecher, L. (2005): Informelles Lernen bei Kindern und Jugendlichen und die Reproduktion sozialer Ungleichheit. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 3, 374-393.
- Summer, R. & Warburton, F. (1972). Achievement in Secondary School. *Attitudes, Personality and School Success NFER*
- Wagner, P., Schober, B. & Spiel, C. (2008). Time investment and time management: an analysis of time students spend working at home for school. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*, 14 (2), 139-153.

- Walker, J., Hoover-Dempsey, K., Whetsel, D. & Green, C. (2004).
Review of Current Research and Its Implications for Teachers, After School
Program Staff, and Parent Leaders. Ανακτήθηκε από: www.hfrp.org
- Zabriskie, R. & McCormick, B. (2001). The Influences of Family Leisure
Patterns on Perceptions of Family Functioning. *Family Relations*, 50 (3), 281-
289.
- Zuzanek, J., Mannell, R. & Hilbrecht, M. (2005). RELATIONSHIPS
BETWEEN ADOLESCENTS' TIME USE, LEISURE PARTICIPATION,
FEELINGS OF TIME PRESSURE, ACADEMIC PERFORMANCE,
EMOTIONAL WELL-BEING, AND HEALTH. Paper presented at the
Eleventh Canadian Congress on Leisure Research organized by the Canadian
Assosiation for Leisure Studies. Waterloo, 17-20 May 2005. Available at
<http://lin.ca/sites/default/files/attachments/CCLR11-169.pdf>

Ελληνόγλωσση:

- Βουιδάσκης, Β. (2000). Ο ελεύθερος χρόνος ως κοινωνικο-οικονομικό
δικαίωμα και η σχέση του με την πρόκληση κοινωνικής βίας. *Κοινωνική
Εργασία*, 59, 143-166.
- Γεωργίου, Σ. (1993). Ο Ρόλος της Οικογένειας στη Σχολική Επίδοση.
Παιδαγωγική επιθεώρηση, 19, 347-360.
- Διαμαντόπουλος, Π. (2002). Η επίδραση των διαφόρων μορφών
εκπαίδευσης του Δημοτικού Σχολείου στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου
των μαθητών. Στο: Ν. Ζούκη, & Θ. Μητάκου (Επιμ.), Ελληνική Παιδαγωγική
και Εκπαιδευτική Έρευνα, *Πρακτικά του 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της
Παιδαγωγικής Εταιρείας*. Αθήνα: www.pee.gr
- Θωίδης, Ι. (2000). ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: ΣΥΜΒΟΛΗ
ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

(Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φλώρινα.

Θωίδης, Ι. (2002). Η αναθεώρηση της παιδικής ηλικίας σε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο: Νέα καθήκοντα για την Παιδαγωγική Επιστήμη. Στο 14^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας «Ελεύθερος χρόνος και παιδί». Θεσσαλονίκη.

Θωίδης, Ι., Πνευματικός, Δ. & Χαϊτίδου, Π. (2014). Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών με ειδικές ανάγκες: Η περίπτωση παιδιών με αυτισμό, νοητική ανεπάρκεια και μαθησιακές δυσκολίες. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 31 (58), 67-87.

Θωίδης, Ι. & Χανιωτάκης, Ν. (2002). ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΤ'ΟΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΟΛΟΗΜΕΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. Στο: Α. Μπρούζος, Π. Μισαηλίδη, Α. Εμβαλωτής & Α. Ευκλείδη (Επιμ.), *Σχολείο και Οικογένεια. Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος* (σσ. 96-133). Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Κορωναίου, Α. (1996). *Κοινωνιολογία του Ελεύθερου Χρόνου*. Αθήνα: Νήσος.

Κρασανάκης, Γ.Ε. (1984). *Κοινωνιοπαιδαγωγική του ελευθερου χρόνου*, Αθήνα.

Πνευματικός, Δ., Θωίδης, Ι. & Γάκη, Ε. (2008). Εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών: Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου; Στο Α. Τριλιανός, & Ι. Καράμηνας (Επιμ.), *Ελληνική Παιδαγωγική & Εκπαιδευτική Έρευνα, Πρακτικά του Η' συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος* (σσ. 454-462). Αθήνα: Ατραπός.

- Πνευματικός, Δ., Παπακανάκης, Π. & Γάκη, Ε. (2008). ΓΟΝΕΪΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ. Στο: Α. Μπρούζος, Π. Μισαηλίδη, Α. Εμβαλωτής & Α. Ευκλείδη (Επιμ.), *Σχολείο και Οικογένεια. Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος* (σσ.193-217). Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2007). *Συσχετισμός Οικογενειακού-Κοινωνικού Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική επίδοση του παιδιού*. Αθήνα: Ο.Ε.Π.ΕΚ.
- Ruskin, H. (1989). Ελεύθερος χρόνος, οργάνωση ελεύθερου χρόνου. Στο: H. Ruskin (Επιμ.), *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια* (σσ. 1780-1782). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσαούση, Δ. Γ. (1989). *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Φρίντμαν, Ζ. (1996). Εργασία και ελεύθερος χρόνος / μετ. Κ. Καψαμπέλη. Στο: Α. Κορωναίου (Επιμ.), *Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου* (σσ. 159-170). Αθήνα: Νήσος.
- Χατζάτογλου, Γ. (1981). *Ψυχολογία των σχέσεων εργασίας*. Αθήνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Πίνακας 9: Κοινές δραστηριότητες παιδιών με πατέρα

	<i>N</i>	%
Γύμναση	61	36.7
Ποδήλατο	27	16.3
Βόλτες	15	9.0
Τρέξιμο/περπάτημα	14	8.4
Επιτραπέζια	9	5.4
Διάβασμα/έλεγχος εργασιών	7	4.2
Παιχνίδι	6	3.6
Τηλεόραση	6	3.6
Κατασκευές	4	2.4
Ηλεκτρονικά παιχνίδια	4	2.4
Ζωγραφική	3	1.8
Ψώνια	3	1.8
Εκδρομές/ταξίδια	2	1.2
Συντροφιά	2	1.2
Συζήτηση	1	.6
Η/Υ	1	.6
Ψάρεμα	1	.6

Πίνακας 11: Κοινές δραστηριότητες παιδιών με μητέρα

	<i>N</i>	%
Καθαριότητα	27	17.1
Διάβασμα/έλεγχος εργασιών	15	9.5
Ψώνια	13	8.2
Επιτραπέζια	13	8.2
Μαγειρική	12	7.6
Ποδήλατο	11	7.0

Βόλτες	10	6.3
Ζωγραφική	7	4.4
Συζήτηση	7	4.4
Γύμναση	7	4.4
Τρέξιμο/περπάτημα	7	4.4
Χορός	6	3.8
Παιχνίδι	5	3.2
Τηλεόραση	5	3.2
Μουσική	4	2.5
Κατασκευές	3	1.9
Σινεμά/θέατρο	2	1.3
Εκδρομές/ταξίδια	1	.6
Συντροφιά	1	.6
Κοινωνικές εκδηλώσεις	1	.6
Ορειβασία	1	.6

Πίνακας 13: Κοινές δραστηριότητες παιδιών με τους δύο γονείς

	<i>N</i>	%
Εκδρομές/ταξίδια	28	18.1
Επιτραπέζια	20	12.9
Τρέξιμο/περπάτημα	17	11.0
Βόλτες	15	9.7
Τηλεόραση	12	7.7
Ποδήλατο	10	6.5
Συζήτηση	8	5.2
Σινεμά/θέατρο	8	5.2
Γύμναση	8	5.2
Διάβασμα/έλεγχος εργασιών	8	5.2
Παιχνίδι	6	3.9
Καθαριότητα	3	1.9
Ψώνια	3	1.9

Συντροφιά	3	1.9
Ορειβασία	2	1.3
Ζωγραφική	1	.6
Σεμινάρια	1	.6
Κατασκευές	1	.6
Ζωολογικός κήπος	1	.6

Πίνακας 15: Κοινά ενδιαφέροντα παιδιών με πατέρα

	<i>N</i>	%
Γύμναση	69	51.5
Κατασκευές/εργόχειρα	13	9.7
Μουσική/όργανα/τραγούδι	11	8.2
Παρακολούθηση αθλημάτων	11	8.2
Reality show/τηλεόραση	4	3.0
Ποδήλατο	4	3.0
Επιτραπέζια	3	2.2
Ζωγραφική/χειροτεχνίες	3	2.2
Διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία	3	2.2
Περίπατοι/βόλτες	3	2.2
Ηλεκτρονικά παιχνίδια	3	2.2
Ορειβασία	2	1.5
Σινεμά/θέατρο	2	1.5
Διακόσμηση	1	.7
Ζωολογικός κήπος	1	.7
Πολιτική	1	.7

Πίνακας 17: Κοινά ενδιαφέροντα παιδιών με μητέρα

	N	%
Καθαριότητα	22	19.5
Διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία	14	12.4
Μαγειρική	9	8.0
Μουσική/όργανα/τραγούδι	8	7.1
Ζωγραφική/χειροτεχνίες	8	7.1
Χορός	8	7.1
Γύμναση	6	5.3
Επιτραπέζια	6	5.3
Reality show/τηλεόραση	6	5.3
Περίπατοι/βόλτες	6	5.3
Ψώνια	5	4.4
Εκδρομές	3	2.7
Κατασκευές/εργόχειρα	2	1.8
Ορειβασία	2	1.8
Μόδα	2	1.8
Διακόσμηση	1	.9
Σινεμά/θέατρο	1	.9
Ποδήλατο	1	.9
Παρακολούθηση αθλημάτων	1	.9
Συντροφιά	1	.9
Παιχνίδι	1	.9

Πίνακας 19: Κοινά ενδιαφέροντα παιδιών με τους δύο γονείς

	N	%
Διάβασμα/λογοτεχνικά βιβλία	14	16.3
Γύμναση	13	15.1

Επιτραπέζια	8	9.3
Σινεμά/θέατρο	7	8.1
Reality show/τηλεόραση	6	7.0
Περίπατοι/βόλτες	5	5.8
Συζήτηση	5	5.8
Μουσική/όργανα/τραγούδι	4	4.7
Ζωγραφική/χειροτεχνίες	3	3.5
Ποδήλατο	3	3.5
Συντροφιά	3	3.5
Εκδρομές	2	2.3
Κατασκευές/εργόχειρα	2	2.3
Χορός	2	2.3
Ζωολογικός κήπος	2	2.3
Μαγειρική	2	2.3
Ορειβασία	1	1.2
Καθαριότητα	1	1.2
Πολιτική	1	1.2
Ψώνια	1	1.2
Παιχνίδι	1	1.2

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Αγαπητές μαθήτριες/ αγαπητοί μαθητές,

η συμπλήρωση αυτού του ερωτηματολογίου δεν είναι υποχρεωτική. Κατά την ανάλυση των ερωτηματολογίων θα χρησιμοποιηθούν μόνο οι απαντήσεις σας, γι' αυτόν τον λόγο τα ερωτηματολόγια θα συμπληρωθούν ανώνυμα.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συνεργασία!

A. Είμαι: κορίτσι αγόρι

B. Τάξη:

Γ. Πηγαίνω στο ολοήμερο: ΝΑΙ ΟΧΙ

Δ. Έχεις αδέρφια; ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν απάντησες ναι, γράψε τον αριθμό των αδερφιών σου

E. Μόρφωση πατέρα: Δημοτικό/ Γυμνάσιο

Λύκειο/ Τεχνική σχολή

Πανεπιστήμιο/ ΑΤΕΙ

Μόρφωση μητέρας: Δημοτικό/ Γυμνάσιο

Λύκειο/ Τεχνική σχολή

Πανεπιστήμιο/ ΑΤΕΙ

ΣΤ. Εργάζονται και οι δύο γονείς σου; ΝΑΙ ΟΧΙ

Εργάζεται μόνο ο ένας γονέας σου; ΝΑΙ ΟΧΙ

Εργασία πατέρα:

Εργασία μητέρας:

1. Στον εξωσχολικό μου χρόνο πηγαίνω (βάλε X όπου συμφωνείς):

- Σε αθλητικές δραστηριότητες
- Στο κατηχητικό
- Στους προσκόπους
- Σε ξένες γλώσσες
- Σε φροντιστήριο για το σχολείο
- Σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες (μουσική, χορός, ζωγραφική, θέατρο κ.ά.)

3. 2. Ασχολούμαι με αυτήν τη δραστηριότητα γιατί: 4. 5. (βάλε X στην αντίστοιχη στήλη)	Καθόλου σημαντικός λόγος	Λίγο σημαντικός λόγος	Ούτε σημαντικός, ούτε ασήμαντος λόγος	Αρκετά σημαντικός λόγος	Πολύ σημαντικός λόγος
Γιατί κάνω χάρη στους γονείς μου					
Γιατί μπορώ να την κάνω καλά					
Γιατί με ευχαριστεί και περνάω καλά					
Γιατί με ξεκουράζει και χαλαρώνω					
Γιατί μπορώ να βρίσκομαι με άλλα παιδιά					
Γιατί μαθαίνω κάτι για εμένα					
Γιατί θέλω να κάνω καλή εντύπωση στους άλλους					

3. Στον ελεύθερό μου χρόνο μου αρέσει:

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
Να δημιουργώ και να μαθαίνω (διάβασμα, ζωγραφική, ενημέρωση κ.ά.)					
Να χαλαρώνω και να ξεκουράζομαι					
Να διασκεδάζω και να ψυχαγωγούμαι					

Να γνωρίζω καινούργιους φίλους					
--------------------------------	--	--	--	--	--

4. Πόσο συχνά κάνεις τα παρακάτω;

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Κάθε μέρα
διαβάζεις εξωσχολικά βιβλία, περιοδικά κ.ά.					
ακούς μουσική					
βλέπεις τηλεόραση					
πηγαίνεις κινηματογράφο, θέατρο					
πηγαίνεις σε internetcafé					
αθλείσαι, κάνεις σπορ, πολεμικές τέχνες					
πηγαίνεις σε εκθέσεις, μουσεία					
κάνεις περιπάτους, ποδήλατο					
παρακολουθείς συναυλίες, αθλητικές εκδηλώσεις					
παίζεις ηλεκτρονικά παιχνίδια στο σπίτι					
παίζεις στη γειτονιά					
παίζεις στο σπίτι					
κάνεις παρέα με τους φίλους σου					
κάνεις χειροτεχνίες, ζωγραφίζεις					
παίζεις μουσική, τραγουδάς					
μιλάς στο τηλέφωνο					
πηγαίνεις στον χορό (μπαλέτο, παραδοσιακοί κ.ά.)					

5. Στον ελεύθερό μου χρόνο:

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
Κάνω αυτό που μου αρέσει					
Προτιμώ να πηγαίνω σχολείο παρά να έχω ελεύθερο χρόνο					
Ο ελεύθερός μου χρόνος δε μου φτάνει					
Νιώθω καλά ακόμα και όταν δεν κάνω τίποτα					
Βαριέμαι					
Χρειάζομαι κάποιον να με συμβουλευτεί					
Προγραμματίζω από πριν τι θα κάνω					

Αποφασίζω μόνη/ος μου τι θα κάνω					
Αποφασίζουν οι γονείς μου για εμένα					

6. Εάν συγκρίνεις τους βαθμούς σου στο σχολείο με τους βαθμούς των συμμαθητών σου, ανήκεις στους :

καλούς μαθητές λιγότερο καλούς μαθητές

7. Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς σου σ' αυτά που κάνεις για το σχολείο;

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
Σε βοηθούν στις κατ' οίκον εργασίες					
Ελέγχουν αν έχεις κάνει τις εργασίες για το σχολείο					
Προετοιμάζεις για το σχολείο μόνη/ος σου					
Συζητάτε με τους γονείς σου για θέματα που έχουν σχέση με τα μαθήματα στο σχολείο					
Κάτι άλλο					

8. Υπάρχουν συγκεκριμένες δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο σου που κάνεις μαζί με τους γονείς σου;

Όχι, ασχολείσαι μόνη/ος σου με τις δικές σου δραστηριότητες.

Ναι, υπάρχουν κοινές δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο όπως:

	Δραστηριότητες με τον πατέρα	Δραστηριότητες με τη μητέρα	Δραστηριότητες και με τους δύο γονείς
1.....			
2.....			
3.....			

9. Έχεις κοινά ενδιαφέροντα ή θέματα με τους γονείς σου (π.χ. σπορ, πολιτισμός κ.ά.);

Όχι, έχω δικά μου ενδιαφέροντα.

Ναι, έχουμε κοινά ενδιαφέροντα όπως:

	Κοινά ενδιαφέροντα με τον πατέρα	Κοινά ενδιαφέροντα με τη μητέρα	Κοινά ενδιαφέροντα και με τους δύο γονείς
1.....			
2.....			
3.....			

10. Με ποιον τρόπο συμμετέχουν οι γονείς σου σε αυτό που κάνεις στον ελεύθερο χρόνο σου;

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
Δέχεσαι ερεθίσματα και συμβουλές από τους γονείς σου					
Συζητάς με τους γονείς σου για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου					
Σε συγκεκριμένες δραστηριότητες οι γονείς δίνουν έμφαση –μέσω προγραμματισμού και τήρησης ωραρίου-					
Οι γονείς σου απαγορεύουν τις δραστηριότητες με τις οποίες δεν συμφωνούν					
Οι γονείς σου αναγνωρίζουν όταν τα καταφέρνεις με κάποια δραστηριότητα					
Οι γονείς σου σε συνοδεύουν σε οργανωμένες δραστηριότητες ή προγραμματισμένες συναντήσεις					
Οι γονείς σου δεν στηρίζουν δραστηριότητες που το κόστος τους είναι ιδιαίτερα υψηλό					
Σου παρέχουν γνώσεις όταν ενδιαφέρεσαι για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα					